

ДРУШТВО ПСИХОЛОГА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
ASSOCIATION OF PSYCHOLOGISTS
OF REPUBLIC OF SRPSKA

unicef
za svako dijete

GENESIS PROJECT

АКО НАС ПИТАТЕ ИМАМО ШТА ДА КАЖЕМО

ПРИРУЧНИК ЗА ЈАЧАЊЕ СТРУЧНИХ СЛУЖБИ ШКОЛЕ И ПОДИЗАЊЕ
СВИЈЕСТИ АДОЛЕСЦЕНТКИЊА И АДОЛЕСЦЕНАТА О ПРАВИМА
ДЈЕЦЕ, РОДНОЈ РАВНОПРАВНОСТИ, НАСИЉУ И ШТЕТНИМ
ДРУШТВЕНИМ НОРМАМА

Аутори: Гордана Ружић Милунић, Бранко Анђић

Сарадници: Ђурђица Јеличић, Јана Дубочанин, Зорица Гојковић, Сњежана Бргомеља, Александра Дамјановић, Драгица Ваван, Весна Игњатић, Сашка Јововић, Душка Тошић, Гордана Сејмановић, Јелена Цвијетић, Сњежана Средић Вујичић, Владан Анђић, Немања Рунић, Данка Стојановић Митровић и Дијана Ђурић

Уредник: Олга Лола Нинковић

Рецензент: Др Сања Радетић Ловрић

Штампа: ГрафоМарк, Лакташи

Тираж: 350

Овај приручник израђен је с циљем јачања стручних сарадника школе и подизања свијести адолесценткиња и адолесцената о правима дјеце, родној једноправности, насиљу и штетним друштвеним нормама и приступу услугама у основним и средњим школама Републике Српске уз подршку УНИЦЕФ-а у БиХ. Сва права су задржана. Садржај ове публикације може се користити у некомерцијалне сврхе уз обавезно навођење извора. Ставови и мишљења изнесени у овој публикацији су ставови аутора и не представљају нужно савове УНИЦЕФ-а у БиХ.

САДРЖАЈ:

05 _____ ПРЕДГОВОР

07 _____ УВОД

ПРВИ ДИО

09 _____ **ТЕМА – Ментално здравље**

10 _____ 1.1 Радионица: Тата, мама и ја, сви у истим ципелама I

14 _____ 1.2 Радионица: Тата, мама и ја, сви у истим ципелама II

18 _____ 1.3 Радионица: Слушам те, чујем те

23 _____ **II ТЕМА – Друштвене норме**

24 _____ 2.1 Баци (н)орму

28 _____ 2.2 Пусти ме да будем ја

32 _____ 2.3 Разбијање ланаца

37 _____ **III ТЕМА – Родна равноправност**

38 _____ 3.1 Говори наглас

42 _____ 3.2 Није лако бити мушкарац/жена

47 _____ **IV ТЕМА – Насиље**

48 _____ 4.1 Круг–друг

52 _____ 4.2 Помагати је „cool“

ДРУГИ ДИО

58 _____ 5.1 Живот као ријека

62 _____ 5.2 У реду, нисмо исти, али смо равноправни

66 _____ 5.3 Бићу ти пријатељ

70 _____ 5.4 С емоцијама на ти

74 _____ 5.5 Сад знам како!

78 _____ 5.6 Али, имам ситуацију

82 _____ 5.7 Ко су моји узорци?

86 _____ 5.8 Моја блиска особа

90 _____ 5.9 За моје ментално здравље

92 _____ 5.10 Кад задиркивање постане нешто више

96 _____ 5.11 Превенција насиља

100 _____ **ПРИЛОГ**

100 _____ Структура фокус групе за рад са младима

ПРЕДГОВОР

Приручник „Ако нас питате имамо шта да кажемо“ представља збирку радионица за рад са адолесцентима/-кињама¹ старијег основношколског и средњошколског узраста и њиховим родитељима о темама менталног здравља, постојања штетних друштвених норми, родне равноправности и насиља. Приручник је намијењен стручним сарадницима/ама и наставницима/цама основних и средњих школа као помоћ у унапређењу њихових професионалних компетенција и вјештина. Избор тема које се обрађују кроз радионице представља изазов савременог васпитања и образовања како у школи тако и у породици, с обзиром на то да свака тема обухвата права дјетата и универзална људска права и слободе.

Полазећи од тога како је одговорност одраслих да дјецу науче прихватању различитости, одговорности, солидарности, толеранцији, праву на слободу избора, сарадњи и комуникацији, ауторски тим потрудио се да свака радионица буде базирана на овим принципима. Радионице имају интерактивни карактер, подстичу критичко мишљење и доприносе оснаживању личности младих кроз искуствено учење.

Имајући у виду налазе истраживања у којем је учествовало 2.768 дјеце из основних и средњих школа из четири регије у Републици Српској о томе од кога желе да уче на наведене теме, креиране су радионице за рад са родитељима, као и радионице са хетерогеним групама односно дјецом и родитељима.

Радионице на креативан начин пропитују ставове о темама менталног здравља, постојања штетних друштвених норми, родне равноправности и насиља, укључујући предрасуде и стереотипе. Хомогене радионице имају за циљ стицање увида и промјену перспективе, а радионице у којима заједно учествују родитељи и дјеца, осим овога, усмјерене су на међусобно повезивање, разумијевање и комуникацију.

Иако примарни задатак радионица није стицање знања, њихов едукативни елемент не треба занемарити и због тога је важно да водитељи/ке добро познају наведне теме.

Приручник „Ако нас питате имамо шта да кажемо“ у првом дијелу садржи укупно 10 радионица, по три радионице из области менталног здравља и друштвених норми, те по двије на теме родне равноправности и насиља. Од укупног броја радионица, четири су намијењене родитељима и ученицима, а по три ученицима, односно родитељима. Ове радионице настале су на основу резултата нашег

¹ У цијелом приручнику сваки пут када помињемо термин адолесценти мислимо на адолесценте мушког и женског пола, осим ако није експлицитно наведено на који пол се мисли. Такође, то се односи и на друге термине као што су наставници, родитељи, стручни сарадници и сл.

истраживања. У другом дијелу приручника налази се још 11 радионица, које су креирале наше колеге/колегинице из организације Genesis Project, а које су настале на основу резултата њиховог истраживања спроведеног у два кантона Федерације Босне и Херцеговине, а које је имало исти циљ. Учешће у радионицима је добровољно. Све радионице имају приближно исту методологију и прилагођене су извођењу у оквиру једног школског часа, односно 45 минута.

У прилогу приручника налази се модел фокус групе за рад са младима на наведене теме које смо успјешно реализовали у оквиру пројекта у пет школа у Републици Српској. Циљ је био да се кроз отворену дискусију сазна који су то конкретни проблеми са којима се млади срећу, а везано за све четири области/теме којима се пројекат бави, колико су информисани о истима, те на који начин желе да добију додатне информације о њима.

Младима се допао овај начин рада, јер су имали прилику е изразити своје мишљење, а наша препорука је да се користе на наведене, али и друге теме у којима је значајно да се чује глас дјецe.

УВОД

Изради приручника претходило је истраживање путем анкетног упитника на узорку од 2.768 дјеце из основних школа и средњих школа из четири регије у Републици Српској, узраста од 12 до 18 година. Онлајн квантитативно истраживање спроведено је на регијама Бањалука, Лакташи и Приједор.

Од укупног броја испитаника, 59% су дјевојке, а 41% младићи, док су по питању средине у којој живе прилично уједначени они који живе на селима, у приградским насељима и градовима.

Анкетним упитником обухваћене су све четири наведене теме (ментално здравље, постојања штетних друштвених норми, родна равноправност и насиље), а циљ нам је био да добијемо податке колико су млади упознати са овим темама, да ли имају потребу за додатним информацијама и знањима на ове теме, да ли перципирају постојање проблема везано за наведене теме и од кога и на који начин желе да уче и сазнају о истима.

С тим у вези, наводимо кључне налазе којима смо се руководили приликом израде приручника.

Међу младима је присутна умјерена незаинтересованост за детаљније информације о темама које су обрађиване, али истовремено постоји свијест о присуству ових проблема у њиховом окружењу.

Релевантнијим темама показали су се ментално здравље (нарочито анксиозност, депресија и социјално искључивање) и насиље (вербално вршњачко насиље, као и сексуално насиље у вербалном и физичком облику).

Перцепција присуства проблема драстично је више изражена међу младима из урбаних средина (нарочито у поређењу са руралним), као и код дјевојака у односу на младиће. Такође, младићи драстично мање у односу на дјевојке пријављују проблеме на наведене теме.

Родитељи су се показали за кључни канал информисања младих, нарочито младића, док други доминантни извор информација представљају школски и екстерни стручњаци и особе са личним искуством које више фаворизују дјевојке.

По питању преферираног облика учења или информисања, досљедно се издвајају предавања/презентације, слушање искустава особа које имају лични однос према темама од интереса, те индивидуални разговори са савјетником/-цом / психотерапеутом/-кињом.

Поред нашег истраживања, које је спроведено на територији Републике Српске, слично истраживање спровела је организација Genesis Project на територији два кантона Федерације Босне и Херцеговине – у Унско-санском кантону и у Кантону 10, гдје је у квантитативном дијелу истраживања учествовало 1.909 ученика и ученица, те смо у други дио приручника уврстили и њихових 11 радионица, а све са циљем обогаћивања приступа и пружања већег броја радионица стручним сарадницима/-ама и наставницима/-ама, те умрежавања струке у заједничкој мисији пружања подршке и помоћи младима.

ПРВИ ДИО

I МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ

Ментално здравље дјеце и младих подједнако је важно као и њихово физичко здравље. Период адолесценције обиљежава значајне психичке и физичке промјене, које у дјеловању са социјалним факторима могу бити значајан изазов одрастања. Дјецу, а понекад и њихове родитеље, важно је научити да је тражење и прихватање помоћи знак снаге, а не слабости.

Брига о себи је начин на који враћате своју моћ.
ЛАЛАХ ДЕЛИА

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

1.1 ТАТА, МАМА И ЈА, СВИ У ИСТИМ ЦИПЕЛАМА I (за ученике)

**ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:**

- Развити квалитетнију комуникацију на релацији родитељ–дијете.
- Код ученика/-ца подстакнути препознавање и боље разумијевање својих мисли, емоције и понашања.

МАТЕРИЈАЛИ И ПРИБОР ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ РАДИОНИЦЕ: Хамер папир и маркери

ТРАЈАЊЕ РАДИОНИЦЕ: **45'**

УВОДНИ ДИО: **5'** Водитељ/-ка ученицима/-ама, кратко исприча о значају менталног здравља и колики утицај на ментално здравље има здрава комуникација. Ученици/-це сједе укруг. Водитељ/-ка радионицу започиње игром „Како сам добио/ла име?“. Сваки ученик/-ца се присјети како је добио своје име и кратко исприча групи. Уводни дио је водитељу/-ки послужио да се ученици/-це опусте и да се кроз пријатна осјећања уведу у средишњи дио радионице.

СРЕДИШЊИ ДИО: **30'** **1. корак** Средишњи дио започињемо увођењем ученика/-ца у фантазију. Водитељ/-ка каже ученицима/-ама да се удобно смјесте у столицу, затворе очи и опусте се. Након што су се удобно смјестили и опустили, даје им се вријеме да се присјете једне конфликтне ситуације са својим родитељима.

2. корак Након тога водитељ/-ка каже ученицима/-ама да отворе очи и врате се у садашњи тренутак, затим да кратко испричају ситуацију које су се присјетили, а водитељ/-ка на хамер папир записује одговоре ученика на сљедећа питања (Прилог 1).

ЗАВРШНИ ДИО: **5'** Ученици/-це уз помоћ водитеља/-ке изводе заједничке закључке шта би ученици/-е требало да ураде да побољшају комуникацију са својим родитељима. Све приједлоге водитељ/-ка записује на хамер папир.

ЕВАЛУАЦИЈА: **5'** Да ли сте научили нешто ново?

КОРИШТЕНЕ ТЕХНИКЕ: Вођена фантазија

ПРИЛОГ 1.

Како су ваши родитељи реаговали у тој конкретној ситуацији?	Како си се осјећао/ла?	Како си ти реаговао/ла?	Како би родитељ могао да реагује да ваша комуникација буде боља?

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

1.2 ТАТА, МАМА И ЈА, СВИ У ИСТИМ ЦИПЕЛАМА II (за родитеље)

**ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:**

- Развити квалитетнију комуникацију на релацији родитељ–дијете.
- Код родитеља подстакнути присјећања на своје адолесцентске дане, како би боље разумјели своје дијете, његове мисли, емоције и понашања.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:** Хамер папир и маркери

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:** **45'**

УВОДНИ ДИО:
5' Водитељ/-ка учесницима кратко исприча о значају менталног здравља и колики утицај на ментално здравље има здрава комуникација. Учесници/-це сједе у круг. Водитељ/-ка радионицу започиње игром „Како сам добио/ла име?“. Сваки родитељ се присјети како је добио/-ла своје име и кратко исприча групи. Уводни дио је водитељу/-ки послужио да се учесници/-це опусте и да се кроз пријатна осјећања уведу у средишњи дио радионице.

**СРЕДИШЊИ
ДИО:**
30' **1. корак**
Водитељ/-ка започиње овај корак увођењем родитеља у фантазију. Каже родитељима да се удобно смјесте у столицу, затворе очи и опусте се. Након што су се удобно смјестили и опустили, даје им се вријеме да се врате у своје дјетињство и присјете једне конфликтне ситуације са својим родитељима.

2. корак
Након тога, водитељ/-ка каже родитељима да отворе очи и врате се у садашњи тренутак. Родитељи кратко испричају ситуацију које су се присјетили.

**ЗАВРШНИ
ДИО:**
5' Учесници уз помоћ водитеља/-ке изводе заједничке закључке шта би родитељи требало да ураде да побољшају комуникацију са својом дјецом. Све приједлоге водитељ записује на хамер папир.

ЕВАЛУАЦИЈА:
5' Како сте се осјећали у улози дјетета, а како у улози родитеља?
Да ли вам је ово искуство донијело нешто ново?

**КОРИШТЕНЕ
ТЕХНИКЕ:** Вођена фантазија

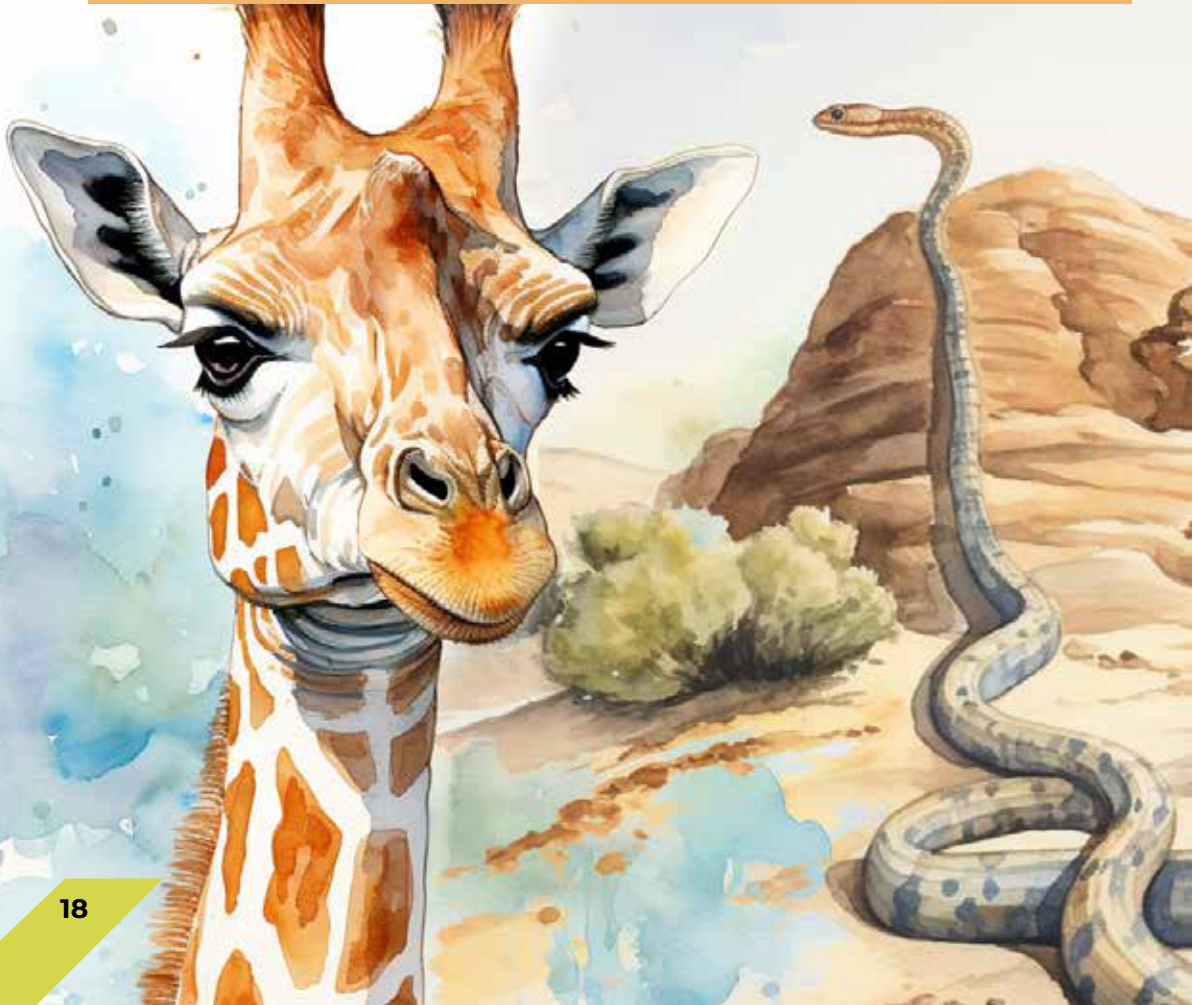
ПРИЛОГ 1.

Како су ваши родитељи реаговали у тој конкретној ситуацији?	Шта сте осјећали према својим родитељима?	Како сте ви реаговали?	Како бисте ви реаговали на исту ситуацију сада, из позиције родитеља?

1.3 СЛУШАМ ТЕ, ЧУЈЕМ ТЕ (за родитеље и ученике)

ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:

- Кроз учење техника „Ја“ и „Ти“ говора пробудити квалитетну комуникацију на релацији родитељ–дијете.
- Код родитеља подстакнути боље разумијевање свог дјетета, његових мисли, емоције и понашања, а тиме и прихватљивије реаговање у конфликтним ситуацијама.
- Код ученика подстакнути да на основу бољег препознавања и разумијевања својих мисли и емоција развијају прихватљивија понашања.
- Успостављање боље двосмјерне комуникације која даје могућност исказивања осјећања, потреба и жеља, без осуђивања и оптужби.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Хамер папир, маркери, стикери и оловке

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
5'**

Водитељ/-ка учесницима/-ама кратко нагласи значај менталног здравља и колики утицај на ментално здравље има здрава комуникација.

Учесници/-е сједи у пару родитељ–дијете. Након тога слиједи игра у пару, у којој ће сваки родитељ и дијете размислити о позитивној особини оног другог, записати је на стикер и налијепити на чело оног другог. Водитељ/-ка да инструкцију да учесници/-е погађају особину о којој се ради.

**СРЕДИШЊИ
ДИО:
30'**

1. корак

Водитељ/-ка пита учеснике/-це да ли су чули за „језик жирафе“ и „језик змије“? Какви бито могли бити језици? Знате ли да жирафа има највеће срце међу живим бићима? Како може говорити онај који има велико срце? А змија?

„Ја“ говор или „језик жирафе“ користимо како бисмо постигли компромисе, договоре, бољу комуникацију и пријатељске односе. Овај говор скреће пажњу на понашање, а не на особу. Дјелује без оптуживања и критиковања. Топлије ријечи ће лакше и брже допријети до срца.

2. корак

Након тога водитељ/-ка објашњава учесницима/-ама да, када говоримо језиком жирафе и змије, говоримо „Ја“ и „Ти“ порукама.

„Ти“ поруке почињу најчешће са:

„Ти увијек (касниш)“;

„Ти никада (не слушаш)“;

„Зашто (вичеш)“.

„Ја“ поруке почињу са ријечима:

„**Када** (вичеш), ја се **осјећам** (узнемирено), **зато што** онда (мислим да ме не волиш) и **зато желим** да (не вичеш на мене)“.

3. корак

Водитељ/-ка каже учесницима/-ама да ће вјежбати „Ја“ говор који им може помоћи да се укаже на конкретна понашања која их муче, да ставе до знања оно што им смета и шта би вољели/-е да се промијени у њиховој комуникацији.

Након тога слиједи вјежба у којој родитељ и дијете раде у пару. И родитељ и дијете треба да се присјете бар једне реченице изговорене језиком змије у њиховој комуникацији. А затим да ту исту реченицу покушају изговорити језиком жирафе. Да би им се вјежба приближила, на видљивом мјесту ће бити изложени примјери „Ја“ и „Ти“ порука на хамер папиру. Водитељ/-ка за то вријеме прилази учесницима/-ама и помаже.

ЗАВРШНИ ДИО: 5'

Завршна игра „Руковање“
Водитељ/-ка каже: „Ово је веома једноставна игра у којој ће ваш задатак бити да се рукујете са сваким чланом групе и при томе не изговарате нити једну ријеч. Пазите, у овој игри се не говори!“

ЕВАЛУАЦИЈА: 5'

Како сте се осјећали?
Дали сте научили нешто ново што може да побољша вашу комуникацију?

КОРИШТЕНЕ ТЕХНИКЕ:

Брејнсторминг, рад у пару

НАПОМЕНА ЗА ВОДИТЕЉЕ

Радионицу можете користити као наставак радионица „Тата, мама и ја, сви у истим ципелама“ I и II. У том случају закључке записане на хамер папирима у завршним дијеловима поменутих радионица представите свим учесницима радионица у циљу бољег разумијевања на релацији родитељ–дијете.

ПРИЛОГ 1.

Родитељ

„Стално остављаш ствари на поду“, „Престани да одуговлачиш, спор/-а си, због тога никада не стижеш на вријеме у школу“, „Неспособан/-на си и зато увијек добијеш лошу оцјену“, „Како се баш теби увијек дешавају лоше ствари?“.

Дијете

„Никада ниси ту за мене“, „Увијек касниш“, „Не слушаш ме када говорим“, „Увијек галамиш“.

ПРИЛОГ 2.

Када ти

Осјећам се

Зато што

Зато желим

II ДРУШТВЕНЕ НОРМЕ

Познавање и поштовање правила понашања саставни је дио човјековог идентитета. Од малих ногу учимо шта је добро, а шта лоше, шта је прихватљиво, а шта није. Друштвене норме имају функцију да штите појединца и друштво у цјелини, али понекад друштвена правила или обичаји могу бити такви да ограничавају права и слободе или вријеђају осјећања других.

Човјеку се може одузети све, осим посљедње људске слободе: да бира своје ставове у било ком датом сплету околности.

ВИКТОР ФРАНКЛ

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

2.1 БАЦИ (Н)ОРМУ (за родитеље и ученике) (Орма – опрема која ограничава видно поље)

**ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:**

- Подстакнути групну дискусију ученика/-ца и њихових родитеља у смјеру друштвених норми некада и сада.
- Дати бољи увид у генерацијске разлике по питању схватања нормативних облика понашања и њиховог могућег штетног утицаја на појединца.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Папирићи (стикери) у четири боје или четири облика, оловке
Флипчарт, школска табла или хамер папир Прилог 1
Папирићи са питањима за групни рад Прилог 2
Папирићи са питањем за евалуацију

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
5'**

Представљање теме и циља радионице. Водитељ/-ка упознаје учеснике/-це са терминима „друштвене норме“ и „генерација“.

Друштвене норме су ставови, правила или очекивања о томе шта појединци у друштву треба да раде, како да се понашају и поступају, шта је добро, а шта лоше, шта је прихватљиво, а шта неприхватљиво за једно друштво или заједницу.

Генерација подразумева скуп људи који дијеле сличне временске, историјске и социјалне услове.

**СРЕДИШЊИ
ДИО:
20'**

1. корак

Водитељ/-ка дијели присутне у мање хетерогене групе, од најмање два родитеља и два ученика (максималан број парова је четири), водећи рачуна да у групи не буде ученик заједно са својим родитељем. Након тога, водитељ/-ка даје пет минута времена да свако за себе размисли о штетним друштвеним нормама са којима се често сусретао/ла. Водитељ/-ка им даје примјере неких негативних друштвених норми о којима могу да размишљају током свог рада (изглед, родне улоге, притисак школског успјеха, стереотипи...) Додатна инструкција за родитеље од стране водитеља/ке је да се присјете својих искустава из младости.

2. корак

Наредна активност је групни рад у којем одговарају на три питања из Прилога 1. Питања указују на степен изложености и свјесности о утицају негативних друштвених норми на сваког члана групе. Потребно је да сваки члан групе да своју оцјену (од 1 до 10) на свако питање, те да групи образложи своју оцјену. Сви одговори се сабирају и извлачи се средња вриједност. Представник сваке групе (пожељно да то буде родитељ) износи просјечну вриједност сваког од питања.

На крају овог корака, водитељ/-ка захвали групама и каже да резултати треба њима да послуже да боље разумију себе у контексту могућих штетних друштвених норми. Резултат изнад 5 би потенцијално могао значити да смо изложени негативним друштвеним нормама, али и да смо их превазишли.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

1. корак

Док су учесници/-це радионице одговарали на питања, водитељ/-ка је на табли нацртао/-ла двије канте за отпатке, које су означене са „РОДИТЕЉИ“ и „УЧЕНИЦИ“ и једно „СУНЦЕ“. Свим учесницима/-ама се подијеле папирићи различите боје или облика, нпр. ученици/-це добијају папириће плаве боје (или у облику квадрата), док родитељи добијају папире зелене боје (или облика круга). Сваки члан добије задужење да на свој папирић напише једну или више (у зависности од броја учесника/-ца радионице) друштвених норми које су за њега друштвено неприхватљиве и које би он „бацио у смеће“. Након тога, свако лијепи свој папирић на означену канту те се кроз дискусију врши упоређивање штетних друштвених норми у оквиру два различита времена, тј. генерације.

2. корак

Сваки учесник/-ца добија папир са евалуацијским питањем и стикере. Ученици/-це своје одговоре пишу на стикере жуте боје, а родитељи на стикере наранџасте боје. Учесници/-це читају своје одговоре наглас те папириће лијепе на „СУНЦЕ“ које је, такође, нацртано на табли. Кратак разговор о одговорима и једних и других. Сумирање утисака.

**ЕВАЛУАЦИЈА:
5'**

Како сте се осјећали?
Дали сте научили нешто ново што може да побољша вашу комуникацију?

**КОРИШТЕНЕ
ТЕХНИКЕ:**

Шта сам уочио/-ла? Шта сам научио/-ла?
Шта ћу промијенити у свом понашању?

Рад у малим групама

**НАПОМЕНА
ЗА ВОДИТЕЉЕ**

Неопходно је нагласити да постоји генерацијски јаз између родитеља и ученика/-ца. Да су дјеца, иако се можда не боре са истим стварима као родитељи, изложена одређеним нормама којима су заробљени, које им ограничавају слободу (мишљења) те да им оне праве велики стрес и притисак. Неопходно је нагласити нужност родитељске бриге, љубави, разумијевања и подршке у борби њихове дјеце са проблемима садашњице.

ПРИЛОГ 1

Питања

У којој мјери штетне друштвене норме утичу на појединца и на друштво?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Колико медији и друштвене мреже обликују и одржавају штетне друштвене норме?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

У којој мјери се штетне друштвене норме рефлектују (појављују) у нашој породици?

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ПРИЛОГ 2

Питање за евалуацију

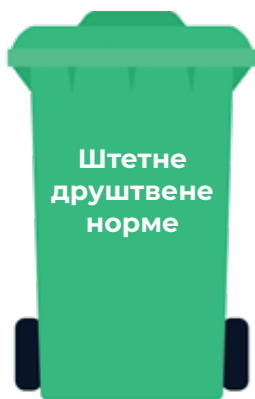
Како родитељи могу помоћи својој дјечи да развију критичко мишљење и отпорност према штетним друштвеним нормама?

ПРИЛОГ 3

Илустрација табле или флипчарта

РОДИТЕЉИ

УЧЕНИЦИ

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

2.2 ПУСТИ МЕ ДА БУДЕМ ЈА (за ученике)

**ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:**

- Освијестити ученике/-це о изложености и штетном утицају одређених друштвених норми.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Прилог 1. Тврдње о друштвеним појавама
Прилог 2. Питања о личном искуству

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
5'**

Представљање теме и циља радионице. Упознавање ученика/-ца са термином друштвених норми. Акцент ставити на штетне норме као нпр. употреба алкохола, цигарета, наркотичких средстава...

Друштвене норме су ставови, правила или очекивања о томе шта појединци у друштву треба да раде, како да се понашају и поступају, шта је добро, а шта лоше, шта је прихватљиво, а шта неприхватљиво за једно друштво или заједницу.

**СРЕДИШЊИ
ДИО:
30'**

1. корак

Водитељ/-ка дијели учеснике/-це у мање групе. Потом, даје им инструкцију да свако за себе неколико минута размисли и присјети се неких штетних друштвених норми које су примијетили/-ле у свом окружењу.

2. корак

Ученицима/-ама се подијеле питања (Прилог 1) са тврдњама која се односе на штетне друштвене норме и која дају увид колико су штетне друштвене норме присутне у њиховом друштву и колико утичу на њих. Након што свако за себе одговори на тврдње, кроз разговор о својим искуствима заједнички одговарају на питања. Представник сваке групе излаже заједничке одговоре.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

Ученицима/-ама се подијеле питања (Прилог 2) те се води дискусија о одговорима. Уколико се неки одговори косе са њиховим претходним ставовима, треба говорити о томе да се често понашамо на одређени начин који можда осуђујемо код другог. Ученицима/-ама треба нагласити да потврдни одговори потенцијално указују на прихватање непожељних друштвених норми.

**ЕВАЛУАЦИЈА:
5'**

Шта сам уочио/ла?
Шта сам научио/ла?
Шта ћу промијенити у свом понашању?

**КОРИШТЕНЕ
ТЕХНИКЕ:**

Рад у мањим групама

**НАПОМЕНА
ЗА ВОДИТЕЉЕ**

Радионоцу можете прилагођавати актуелним темама/ проблемима унутар ваше школе, тако што ћете додавати или мијењати тврдње у прилозима 1 и 2.

ПРИЛОГ 1

Тврдње о друштвеним појавама

Размисли и искрено одговори шта мислиш.

Под утицајем друштва, млади конзумирају алкохол, цигарете или наркотичка средства.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Инстаграм, снечет, тик-ток и остале друштвене мреже данас се перципирају као стварни живот и утичу на самопоуздање младих.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Млади су склони да често оговарају или вријеђају друге да би се уклопили у друштво.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

ПРИЛОГ 2

Питања о личном искуству

У реду је да искрено одговориш.

Како не бих био/била изолован/а из друштва попијем неки алкохол и када ми се не пије.

Често
Понекад
Никада

Није ми драго када моја објава на друштвеним мрежама нема много лајкова.

Често
Понекад
Никада

Смијао/ла сам се када је мој друг/-арица причао/-ла вицеове или исмијавао/-ла некога на основу физичког изгледа или онога што је та особа рекла.

Често
Понекад
Никада

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

2.3 РАЗБИЈАЊЕ ЛАНАЦА (за родитеље)

**ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:**

- Освијестити родитеље о генерацијским разликама те њиховом утицају на размишљања, понашања и сналажења њихове дјеце у данашњем времену. Истаћи да оно што је било прихватљиво и пожељно за њихове родитеље или њих саме, више није у потпуности прихватљиво за њихову дјецу.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Прилог 2. Родитељски ставови
Прилог 1. Тврдње о мушкарцима и женама

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
5'**

Представљање теме и циља радионице. Упознавање родитеља са термином друштвених норми. Акцент ставити на штетне норме као нпр. стереотипи о мушкарцима и женама у послу или породичним улогама, затим о нормализацији родно условљеног насиља и слично.

Друштвене норме су ставови, правила или очекивања о томе шта појединци у друштву треба да раде, како да се понашају и поступају, шта је добро, а шта лоше, шта је прихватљиво, а шта неприхватљиво

**СРЕДИШЊИ
ДИО:
30'**

1. корак

Водитељ/-ка дијели учеснике/-це у мање групе. Потом даје инструкцију да свако за себе неколико минута размисли и присјети се неких штетних друштвених норми које су примијетили/-ле, у било којем облику, код старијих генерација, али и код њих самих.

2. корак

Родитељима се подијеле папирићи (Прилог 1) са тврдњама и питањима која се односе на штетне друштвене норме које су се преносиле генерацијама те које дају увид у то колико су штетне друштвене норме присутне данас и колико утичу на њихов родитељски стил, односно, индиректно на њихову дјецу. Након што свако за себе одговори на тврдње, кроз разговор о својим искуствима заједнички одговарају на питања. Представник сваке групе излаже заједничке одговоре.

Напомена: Нагласити родитељима да се воде својим личним примјером али да не изгубе из вида објективну ситуацију, односно генерално вријеме прије и послје.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

Родитељима се подијеле питања (Прилог 2) те се води дискусија о одговорима. Уколико се неки одговори косе са њиховим претходним ставовима, говорити о томе да често несвјесно дјеци дајемо одређене информације које ни сами не подржавамо.

**ЕВАЛУАЦИЈА:
5'**

Шта сам уочио/ла?
Шта сам научио/ла?
Шта ћу промијенити у свом понашању?

**КОРИШТЕНЕ
ТЕХНИКЕ:**

Рад у малим групама

НАПОМЕНА ЗА ВОДИТЕЉЕ: Скренути пажњу родитељима да, без обзира на њихово мишљење, постоји трансгенерацијски јаз у схватању прихватљивих понашања, тј. норми, те да оне остављају утицај на млађе генерације. Неопходно је разговарати са својом дјецом о овим стварима те чути њихово мишљење, усмјерити их и подржати у њиховим одлукама.

Радионицу можете прилагођавати актуелним темама/проблемима унутар ваше школе тако што ћете мијењати тврдње. Важно је да тврдње из Прилога 2 буду контролне тврдње за Прилог 1.

Радионица је намијењена родитељима без обзира на пол, као и на пол дјетета, али би ефекат радионице био бољи када би у радионици учествовао родитељ истог пола као дијете.

ПРИЛОГ 1

Тврдње о мушкарцима и женама

У реду је да немате мишљење о овим тврдњама али вас молимо да размислите и искрено одговорите.

Мушкарци су јаки и треба да се суздржавају од исказивања емоција јер је то знак слабости.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Дјевојчице би требало да буду емотивне и крхке.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Жене носе главну одговорност за бригу о дјечи и кућанске послове.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Од мушкарца се очекује да буде главни извор финансијске подршке породице.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

У реду је да партнери буду агресивни један према другом уколико је други то заслужио.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Жене нису једнако способне и компетентне као мушкарци те стога не треба да се баве истим пословима нити да зарађују једнако као мушкарци.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Питања за дискусију

Да ли сматрате да су овакви или слични ставови претходних генерација утицали на формирање ваших мишљења?

Колико су они слични вашим тренутним ставовима као родитеља?

Колико сте било који од ових ставова, макар индиректно, примијенили у васпитању вашег дјетета?

ПРИЛОГ 2

Родитељски ставови

У реду је да немате мишљење о овим тврњама али вас молимо да размислите и искрено одговорите.

Мој син не треба да плаче него да се стоички избори са сваком ситуацијом.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Не подржавам став да мој син треба да усисава, пере суђе и шири веш.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Не бих се мијешао/ла у брачне односе моје ћерке/сина и ако уочим да између њих постоје сукоби.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

Очекујем да мој син зарађује више од своје супруге.

Сагласан/-сна сам
Нисам сагласан/-сна
Немам мишљење о овоме

III РОДНА РАВНОПРАВНОСТ

Могућности сваког од нас не треба да зависе од тога да ли смо рођени као мушкарци или жене. Родна равноправност је када жене и мушкарци имају исте могућности, права и обавезе у свим сферама живота. Равноправност је темељни и универзални принцип људских права и слобода.

Да би се признала туђа вриједност, треба имати властиту.

ШОПЕНХАУЕР

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

3.1 ГОВОРИ НАГЛАС

(за родитеље и ученике)

**ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:**

- Подстаћи и родитеље и дјецу да разговарају на који начин (не)испољаванье емоција може утицати на квалитет односа у породици.
 - Подстаћи разумијевање да се квалитетни односи у породици заснивају на разумијевању потреба и осјећања која су деликатна у дјечијем развоју.
-

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Прилог 1. Лист са питањима за родитеље
Прилог 2. Лист са питањима за дјецу

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
5'**

Водитељ/-ка радионице поставља питања родитељима и ученицима/-ама:

Да ли се у породици разговара о равноправности мушкараца и жена?

- Да ли мислите да мушкарац треба да задржи своја осјећања, а жена да испољава?

**СРЕДИШЊИ
ДИО:
30'**

1. корак

Водитељ/-ка радионице дијели родитеље и ученике у двије засебне групе. Родитељима водитељ/-ка радионице дијели радни лист са питањима (Прилог 1) да дискутују на нивоу групе а ученицима/-ама дијели радни лист са питањима (Прилог 2). Учесници/-це радионице за кратку дискусију у групама имају 10 минута.

2. корак

Након што одговоре на питања, водитељ/-ка радионице дискутује са родитељима и ученицима/-ама.

Напомена за водитеља радионице:

Одговори родитеља и ученика/-ца након рада у групама могу да утичу на даљи ток радионице. Питања је могуће додати или кориговати у зависности од дискусије.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

Водитељ/-ка савјетује и препоручује родитељима и ученицима/-ама сљедеће:

- Потребно је наглас рећи оно што мислиш и осјећаш;
- Треба његовати узјамно поштовање и уважавање потреба сваке особе индивидуално у породичном окружењу;
- Важно је да дијете осјети да може да се повјери родитељу;
- Важно је да родитељ увијек нађе времена за разговор са дјететом.

**ЕВАЛУАЦИЈА:
5'**

Да ли сте задовољни радионицом?

Како сте се осјећали на почетку а како на крају радионице?

О којим темама бисте вољели да разговарамо у будућности?

**КОРИШТЕНЕ
ТЕХНИКЕ:**

Рад у малим групама

ПРИЛОГ 1

Питања за родитеље

Како, у зависности од пола, испољавате своја осјећања (нпр. срећу, тугу, љутњу и сл.)?

На који начин разговарате са супружником/цом о својим осјећањима?

На који начин разговарате са дјецом о својим осјећањима?

На основу одговора наведите да ли бисте нешто промијенили и на који начин.

ПРИЛОГ 2

Питања за родитеље

Како, у зависности од пола, испољавате своја осјећања (нпр. срећу, тугу, љутњу и сл.)?

На који начин разговарате са родитељима о својим осјећањима?

С ким више разговарате о својим осјећањима, да ли са оцем или са мајком? Зашто?

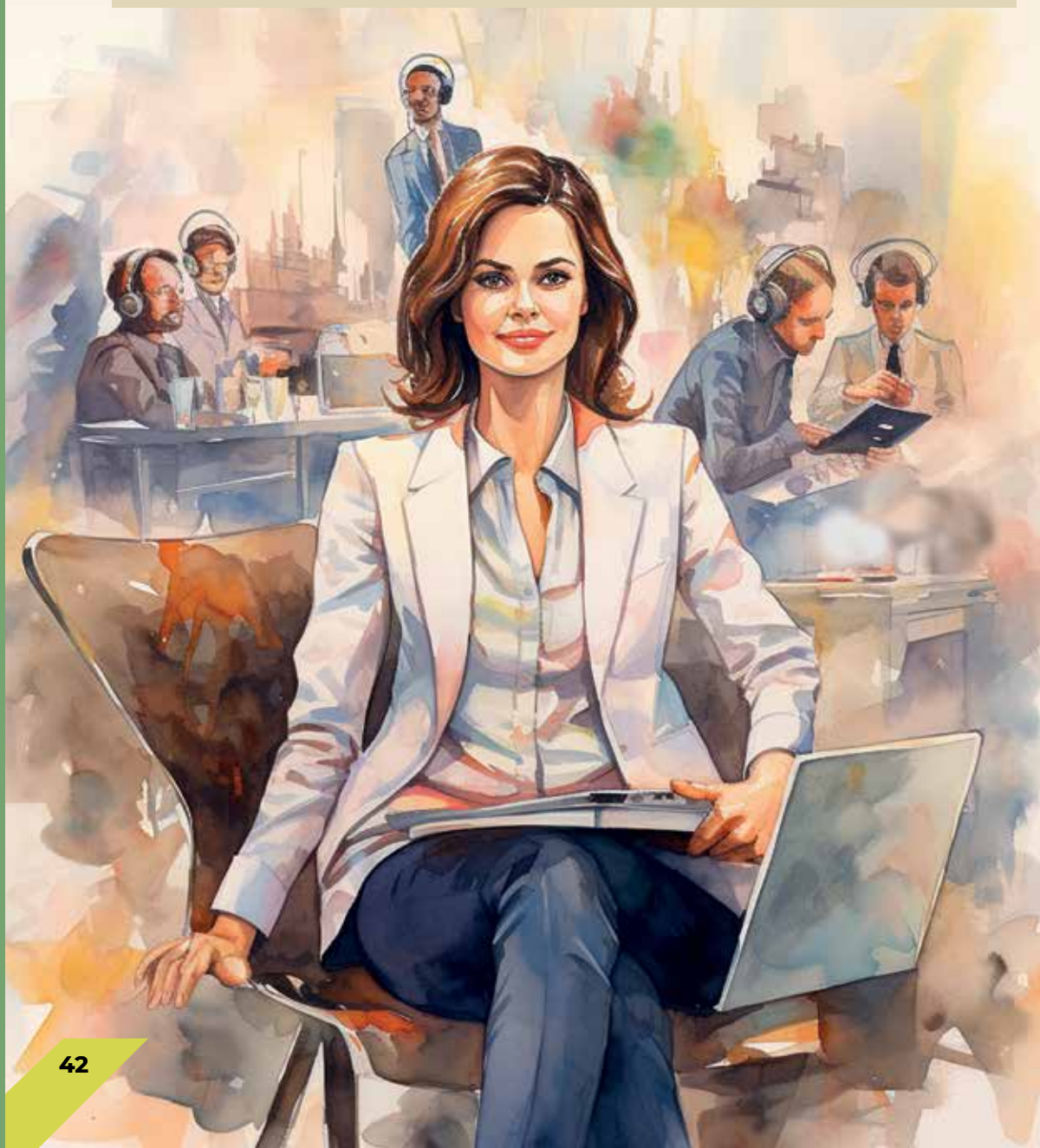
На основу одговора наведите да ли бисте нешто промијенили и на који начин.

НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:

3.2 НИЈЕ ЛАКО БИТИ МУШКАРАЦ/ЖЕНА (за родитеље)

ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:

- Подстаћи родитеље на размишљање о значају родних улога у породици

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ: 45'**

УВОДНИ ДИО: 5' Упознајемо родитеље стим да ћемо радити радионицу на тему родне равноправности, односно равноправности између мушкараца и жена.

- Постављамо питање: „Шта за вас значи ‘понашај се као мушко’, а шта ‘понашај се као жена’?“

**СРЕДИШЊИ
ДИО:** 25'

1. корак

Упознајемо родитеље са појмом родне равноправности

Родна равноправност подразумева једнакост равноправност мушког и женског рода у правима, одговорностима и могућностима. Пол се стиче рођењем, а род се односи на разлике између мушкараца и жена које су у вези са друштвеним очекивањима. Родна равноправност не значи да мушкарци и жене треба да буду исти, већ, уважавајући њихове специфичности и потребе као два различита пола, тражи равноправан третман у правима, обавезама и могућностима у свим сегментима друштва.

Затим замолимо родитеље да свако за себе размисли о следећим питањима:

- Да ли се у вашој породици разговара о равноправности мушкараца и жена?
- Каква је равноправност била у ранијем периоду? Каква је равноправност на селу и у граду?
- Постоји ли подјела на мушке и женске послове?
- Да ли ваша дјеца учествују у обављању кућних послова?

2. корак

Водитељ/-ка радионице дијели родитеље у хетерогене групе по полу (4–5 особа у групи). Затим дијели радне листове са табелом за попуњавање – „Ко шта ради у вашој кући“ (Прилог 1). Потребно је да сваки родитељ за себе попуни табелу и унутар групе кратко продискутује. Родитељи имају у групама и кратку дискусију од неколико минута.

Напомена: Одговори родитеља могу да утичу на даљи ток постављања питања. Питања је могуће додати или кориговати у зависности од дискусије.

**ЗАВРШНИ
ДИО:****10'**

Замолите родитеље да погледају своје листиће и отворите дискусију сљедећим питањима:

- Да ли подјела послова у вашој кући одржава равноправност?

Водитељ/-ка сачека одговоре, па оним родитељима који кажу да у њиховој породици постоји равноправност постављају питања: како су то постигли, да ли дјеца слиједе њихов примјер и томе слично.

Остале родитеље који се нису изјаснили или су рекли да у њиховој породици нема равноправне подјеле, питамо: да ли мислите да треба другачије, зашто треба или не треба и слично.

Напомена водитељима/-кама: Циљ је да родно освијештени родитељи дају примјер онима који то нису. Водитељ/-ка се труди да остане неутралан/-лна.

ЕВАЛУАЦИЈА:**5'**

Да ли сте задовољни радионицом?

Како сте се осјећали на почетку, а како на крају радионице?

О којим темама бисте вољели да разговарамо у будућности?

**КОРИШТЕНЕ
ТЕХНИКЕ:**

Рад у малим групама

НАПОМЕНА:

У групи родитеља очекивано ће бити и самохрани родитељи, па водитељ/-ка на почетку радионице треба да каже да одговори у табели могу одржавати стварно стање или став родитеља, зависно од породичних прилика.

ПРИЛОГ 1

Ко шта ради у кући

Кућни послови и понашања у кући	Мушкарац	Жена	Подједнако
Прање суђа			
Кување			
Мале поправке у кући			
Гледање телевизије / коришћење рачунара, мобилног телефона...			
Помагање дјечи у раду на домаћим задацима			
Логистичка подршка дјечи за слободне активности (одвожење, довожење са тренинга, набавка спортске опреме и сл.)			
Чување дјеце и задовољавање њихових потреба (пресвлачење, храњење, купање и сл.)			
Пеглање			
Усисавање			
Припремање породичних славља			
Одржавање хигијене у кући/стану			

IV НАСИЉЕ

Насиље је сваки чин којим се повређује или угрожава физички и/или психички интегритет неке особе. Дјеца могу бити изложена насиљу од малих ногу, било да су директне жртве насиља или присуствују насиљу. Насиље над дјецом негативно утиче на њиховој развој, а у одраслој доби за посљедицу може имати различите проблеме у менталном здрављу и понашању. Када различити облици насиља прате одрастање дјетета, биће му теже да га препозна, пријави и потражи помоћ. Дјеца могу истовремено бити изложена различитим облицима насиља (физичком, вербалном, сексуалном и другом) на различитим мјестима (породица, школа, друштвене мреже). Изузетно је важно да дјеца знају своја права која гарантују заштиту од насиља, како да насиље препознају, пријаве и потраже помоћ.

Свијет је опасно мјесто за живот, не због људи који су зли, већ због добрих људи који ништа не подузимају.

АЛБЕРТ АЈНШТАЈН

- Разумијевање појаве насиља међу младима и врста насиља.
- Спознавање да се насиље не своди увијек искључиво на физички сукоб.
- Освјештавање родитеља овластитим компетенцијама и ефективним начинима превентивног дјеловања на сузбијање насиља,
- Увиђање посљедица насиља.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Power point презентација, пројектор, рачунар, листићи за евалуација, прилози

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

1. корак

Представљање теме и циља радионице.

2. корак

Уводна игра: Два/-ије учесника/-це напусте просторију, остали учесници/-е формирају мање кругове. Водитељ/-ка им даје задатак да двоје/-ије учесника/-це ван просторије који појединачно улазе не пуштају унутар круга, нити да са њима разговарају, већ да их игноришу. Учесници/-це ван просторије добијају сасвим други задатак. Када уђу у просторију треба да се прикључе једном од формираних кругова, без имало агресије. Вјежба је завршена када „одбачени/-а“ одустане или водитељ/-ка након три минуте завршава игру. Након завршетка, водитељ/-ка пита „одбаченог/-у“ како се осјећао/-ла, а потом и неколико учесника/-ца из групе који/-е су били/-е у кругу.

**СРЕДИШЊИ
ДИО:
20'**

1. корак

Водитељ/-ка прочита ситуацију из Прилога 1, затим родитеље дијели у двије до три групе (зависно од броја учесника/-ца) и свима им подијели листиће Прилога 1. на којима је описана ситуација и постављена питања на која треба групно да одговоре.

2. корак

Водитељ/-ка замоли представника/-цу сваке групе да прочита одговоре.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
10'**

Водитељ/-ка затим отвара дискусију. Пита учеснике/-це да ли су се лако сагласили око одговора, да ли су им дешавале сличне ситуације, ако јесу како су се рјешавале и слично. Могу се, зависно од правца дискусије, поставити и питања како родитељи могу утицати на спречавање појаве насилничког понашања код њиховог дјетета и друго.

**ЕВАЛУАЦИЈА:
5'**

Да ли вам се свидјела радионица?
Да ли бисте опет учествовали у сличној радионици, на које теме?

**КОРИШТЕНЕ
ТЕХНИКЕ:**

Рад у малим групама, разговор, прича, игра улога

ПРИЛОГ 1

Примјер

У одјељењу VIII2 ученици/-це су се подијелили/-е у двије групе. Дошло је до обостраног вријеђања те погрдне објаве на рачун једне ученице на друштвеним мрежама. Вербални сукоб се пренио на родитеље актера свађе на начин да су једни друге вријеђали унутар вибер групе те су једни друге искључивали из групе. Мајка ученика жртве је све пријавила полицији. Полиција је поступила у складу са својим надлежностима.

Одговорите на питања:

Да ли је ово исправан начин рјешавања сукоба од стране родитеља?

Које посљедице на разред као цјелину оставља оваква реакција родитеља?

Шта мислите који је ефикасан начин рјешавања горенаведене ситуације?

4.2 ПОМАГАТИ ЈЕ „COOL“ (за ученике)

ЦИЉЕВИ
РАДИОНИЦЕ:

- Разумијевање појаве насиља међу младима и врсте насиља.
- Увиђање да се насиље не своди увијек искључиво на физички сукоб.
- Увиђање посљедица насиља.
- Оснаживање ученика/-ца за тражење подршке, помоћи и пријаву насиља.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Коверте различитих боја, палице од спужви,
Прилог 1. Примјери различитих врста насиља над дјецом,
Прилог 2. Евалуацијски лист

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

1. корак

Представљање теме и циља радионице.

2. корак

Уводна игра: Два/-ије ученика/-це заједно са водитељем/ком напуштају учионицу. Испред врата оба/обје ученика/-це добију по једну палицу од спужве. Њихов задатак је да, када се врате у учионицу, пред одјељењем почну једно друго да ударају палицама. Затим, водитељ/-ка улази у учионицу и дијели ученике/-це у двије групе те им даје задатак да на његов/њен знак наизмјенично бодре једног/-у па другог/-у учесника/-цу. Учесник/-ца који тренутно добија подршку од одјељења обично појачава своје нападачке намјере. Затим, посматрачи почну да бодре обојицу истовремено, а онда на знак водитеља/-ке нагло прекину са бодрењем и окрену леђа обојици противника. У овом случају учесници/-це најчешће сами/-е обуставе борбу.

3. корак

Након завршетка, водитељ/-ка пита учеснике у борби како су се осјећали/-е у одређеним фазама борбе, како су се осјећали/-е док су их бодрили обојицу/обје истовремено, појединачно, а како када су нагло престали.

**СРЕДИШЊИ
ДИО:
20'**

1. корак

Водитељ/-ка ученике/-це дијели у четири групе. Свака група добија коверте различитих боја, Прилог 1. У ковертама се налазе радни листићи са приказаним ситуацијама насиља и кратким питањима на које треба да дају одговор. Водитељ/-ка напомиње ученике да су имена актера у описаним ситуацијама измишљена.

2. корак

Водитељ/-ка даје инструкцију да свака група изабере свог/-ју представника/-цу који/-а презентује рад групе уз кратку дискусију.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
10'**

Шта сте научили/-е?

Да ли вам се свидео овакав начин рада?

**ЕВАЛУАЦИЈА:
5'**

Које су врсте насиља?

Које су могуће посљедице насиља?

Како можемо спријечити појаву насиља?

**КОРИШТЕНЕ
ТЕХНИКЕ:**

Рад у малим групама, разговор, приче, игра улога

ПРИЛОГ 1

Примјери различитих врста насиља над дјецом

Коверте различитих боја с радним листићима на којима се налази текст и питања за сваку групу.

Група 1. (плава)

Марко често игра фудбал са друговима из насеља. Не воли да губи и сваки пут кад изгуби галами на Зорана, понекад му баца торбу или ствари на земљу и гази по њима. Неријетко га пред свима понижава, омаловажава и окривљује га за лош резултат. Марко понекад и удари Зорана. Зоран углавном повије главу и шути.

Одговорите на питања:

Шта мислите, зашто Марко то ради?

О којој врсти насиља се овдје ради?

Шта би требало да уради Зоран?

Шта би помогло да се Марко више не понаша тако?

Група 2. (црвена)

Ученици су на часу ликовне културе имали задатак да направе кућицу од различитих материјала. Ана се јако потрудила и направила предивну кућицу. Двије другарице које сједе испред ње уопште се нису потрудиле и биле су љуте што је Анина кућица била тако лијепа и што ће сигурно добити петицу, па су јој бациле кућицу на под и све се распало. Сви су се насмијали. Ана је стајала непомично поред клупе.

Одговорите на питања:

Шта мислите, зашто су другарице уништиле Анину кућицу?

Шта би Ана требало да уради?

О којој је врсти насиља овдје ради?

Група 3. (жута)

Кристина је добила први мобилни телефон. Ускоро су јој почеле стизати поруке и којима ју неко вријеђа и пријети јој. Она на њих не одговара, али поруке стижу сваки дан. Понекад добија позиве са истог броја. Кад се јави, неко пушта звук режања пса.

Одговорите на питања:

Шта мислите, зашто се тако неко понаша према Кристини?

Како се Кристина осјећа?

Шта би Кристина требало да уради?

О којој врсти насиља се овдје ради?

Група 4. (зелена)

Никола се, по наговору другова, регистровао на нову друштвену мрежу путем које се млади упознају и остварују виртуелну комуникацију. Ускоро му се јавила дјевојка, представивши се као вршњакиња и почели су свакодневно да се дописују. Временом је почео да се осјећа заљубљено у своју нову другарицу. Слала му је фотографије на којима изгледа предивно. Он је њој такође послао своју фотографију. Затим је предложила да се играју изазова, па му је послала своју фотографију у купаћем костиму. Никола је одговорио на изазов. Након овога, послала му је фотографију на којој је без одјеће, Никола је без размишљања послао своје фотографију без одјеће. Од тог момента дјевока са којом се дописује почиње да га уцјењује да ће објавити његове фотографије, ако му не пошаље још фотографија и снимак на којем је без одјеће.

Одговите на питања:

О којој врсти насиља се овдје ради?

Шта треба Никола да уради?

Да ли се оваква ситуација могла спријечити и како?

ПРИЛОГ 2

Евалуацијски лист

Које су врсте насиља?

Које су могуће посљедице насиља?

Како можемо спријечити појаву насиља?

ДРУГИ ДИО

Радионице у овом дијелу у цијелости су преузете из Приручника колега/-иница из организације Genesis Project, наведено у литератури под редним бројем 1.

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

5.1. ЖИВОТ КАО РИЈЕКА

**СВРХА
РАДИОНИЦЕ:**

- Постићи код ученика/-ца разумијевање разлика између потешкоћа и основних ресурса (личних или околине) који им помажу у превладавању изазова одрастања.
- Оспособити ученике/-це да самостално примјењују алате оснаживања када наилазе на различите животне ситуације.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Бојице, А4 папир, слика ријечног корита,
видео: <https://youtu.be/q9izZMDfnu8>

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

У уводном дијелу часа питамо ученике да ли воле љето, коју асоцијацију имају на одмор. Питамо да ли би мјеста у активностима имала можда ријека или океан, ако бисмо могли замислити себе као на слици/карти њеног пута.

Уводимо их у разумијевање Кава модела кроз видео:
<https://youtu.be/q9izZMDfnu8>

Појашњавамо: ријечни ток започиње високо (у планини)
извором – рођењем;

Низина – тренутачно животно раздобље;

Ушће – претпостављени крај живота.

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО
30'**

Сумирамо ученичке одговоре и дајемо упутства за појединачне задатке:

Уцртавамо симболима и ријечима, користећи образац ријечног корита, почевши од основних значења:

КАМЕЊЕ = околности које блокирају животни ток и узрокују дисфункцију

НАПЛАВИНЕ/ДРВО = вјештине и ресурси који подржавају и побољшавају свакодневни живот

РИБА = личне особине које помажу у превладавању изазова с којима се суочавају

РИЈЕЧНО КОРИТО = социјално, физичко, културно и институционално окружење (препрека или помоћ)

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

- Да ли неко жели представити своје ријечно корито?
- Да ли помислимо колико ресурса имамо око себе чак и када пролазимо тешку ситуацију?
- Да ли је неко, слушајући представљања, допунио/-ла своју слику? Чиме? Шта сте открили о себи?

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

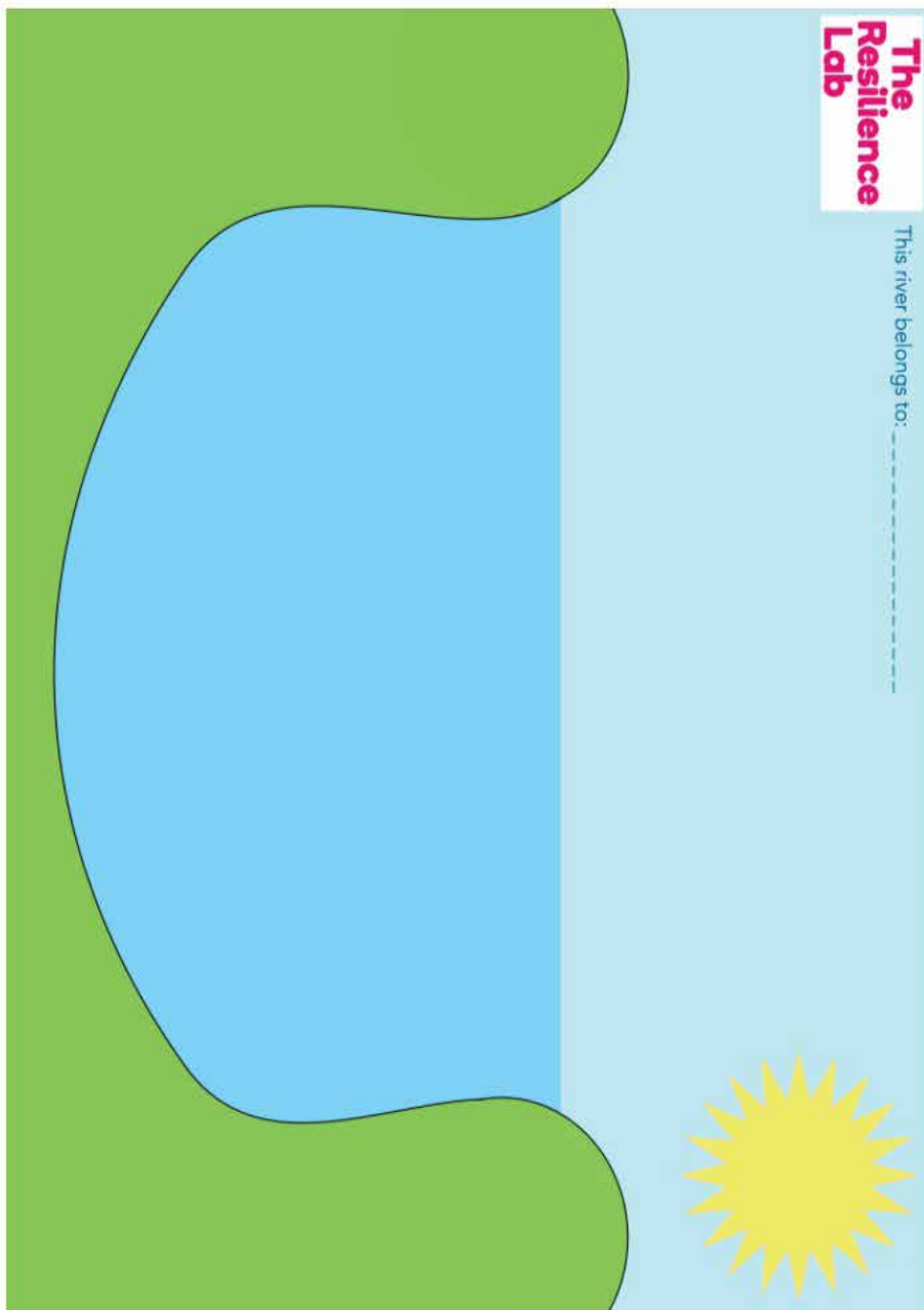
У завршном дијелу учествујемо у групној/разредној галерији која нас подсјећа на нове активности разредне ријеке и предлажемо да свако за себе уради код куће још један приказ свога живота као ријеке.

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

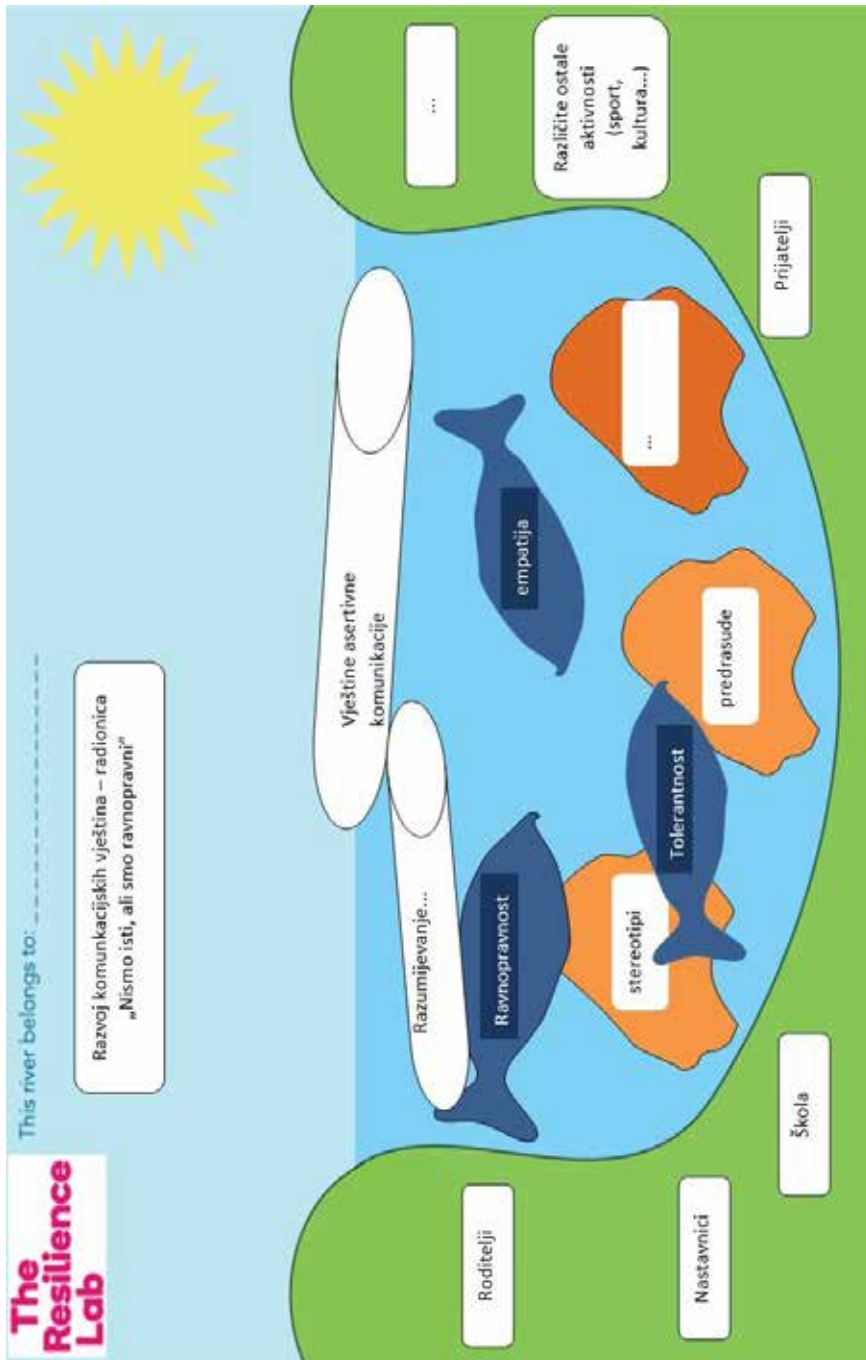
О Кава моделу можете додатно сазнати из литературе наведене у Приручнику.

ПРИЛОГ 1

Мапа Кави модела за ученике

Примјер израђеног е-модела

НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:

5.2 У РЕДУ, НИСМО ИСТИ, АЛИ СМО РАВНОПРАВНИ!

СВРХА
РАДИОНИЦЕ:

- Освијестити појаву стереотипа о подјели улога и активности на мушке и женске, те негативних рефлексија родних увјерења.
- Разумјети да друштвене норме могу бити штетне и ограничавајуће како за дјевојчице тако и за дјечаке.
- Кроз активности нагласити важност поштовања родне, али и сваке друге равноправности.

У уводном дијелу радионице питамо ученике/-це које

„мушке и женске улоге“ познају у животу. Да ли је то што не изгледамо исто аргумент ограничавању права? Треба ли да будемо равноправни у остваривању права? Ово је идеална прилика да их подстакнете на размишљање да ли све активности припадају и мушкарцима и женама без обзира на научно мишљење одређене културе. Затим формирамо четири групе (на примјер, уз пребројавање 1, 2, 3, 4, како би се избјегле већ формиране).

Потом им најавимо да ћемо прочитати једну проблемску ситуацију с потенцијалним рјешењем и да ће вјеројатно бити под утиском, те да ће своје мишљење моћи исказати кроз групни рад на већ формирана питања.

Причу читамо, а по копију примјерка приче дајемо свакој групи након читања.

„Де ушути, ти си женско и немаш се шта укључивати на ове теме“, каже Исмар, а остали се по обичају одвале од смијеха. Ајна каже да јој је јако неугодно када јој било ко упуту овакве ријечи и када се покуша одбранити, а знају се придружити и остале другарице, онда им се добади и да је најбоље да су остале сједити код куће, јер су, наравно – женско. Не знају шта више да ураде, а њихови родитељи само кажу да ове приче у разреду игноришу. Одједном, неко ипак није више желио/ла да се ова ситуација настави. Укључио/ла је разредника/-цу анонимном пријавом, а он/-а је обавио/-ла савјетодавни разговор са цијелим одјељењем. На крају часа, Исмар се јавио за ријеч. На изненађење свих, окренуо се према Ајни и извинио јој се за своје ријечи, закључивши да је био неправедан, да су сви људи равноправни иако се разликују по својој родној припадности.

Свака група има задатак да у групи води дискусију на унапријед постављена питања. С обзиром на то да се ради о структурираном процесу, пазимо на редослијед јављања група од прве до четврте. Након што групе одговоре на питања, представници/-е група их представљају, док остале ученике/-це подстичемо на размишљање и допуњавање одговора.

I група ради на сљедећим питањима:

1. Свиђа ли вам се ова прича? Зашто вам се свиђа / не свиђа?
2. Шта мислиш која је највећа потешкоћа са којом се Ајна сусреће? Зашто то за њу представља толику тешкоћу?
3. Шта мислите, шта је подстакло Исмара да упути овакве ријечи Ајни?

II група:

1. Да ли сте некада били у сличној ситуацији као Ајна?
2. Да доживите исто што и Ајна и повјерите се својој породици или неком од запосленика у школи, како би ваша породица, а како школа на то реаговала?
3. Која рјешења су такође могућа у ситуацијама када неко трпи притисак појединаца или групе, осим анонимне пријаве? Шта бисте још предложили/ урадили?

III група ради на питањима:

1. Ко има користи од Исмарове одлуке да се извини за своје ријечи?
2. Какве су могле бити посљедице да неко није послао анонимну пријаву разреднику/-ци?
3. Какве су могле бити посљедице да се Исмар није извинио за своје понашање?

IV група разматра и одговара на сљедећа питања:

1. Које проблеме бисте могли ријешити на исти начин као што су Исмар и Ајна?
2. Шта бисте могли урадити ако се нађете у сличној ситуацији као Ајна?
3. Које ситуације из одјељења или школе бисте вољели ријешити као што је то урадио анонимни лик из приче?

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

**ЗАВРШНИ
ДИО:
30'**

Додатно појашњење задатих питања, презентација одговора / промишљања

- Са којим штетним друштвеним нормама се суочавају и дјечаци? Да ли се од дјечака очекује да буду увијек снажни, не показују емоције, не причају о својим проблемима...?

Истакнути закључке радионице. На примјер, ако је поука: ПОНЕКАД У ПРИЈАТЕЉСКИМ ОДНОСИМА ТРЕБА НАПРАВИТИ ПРВИ КОРАК И ПОКУШАТИ РАЗГОВАРАТИ О ПРОБЛЕМУ, можете предложити да ту поуку напишу и истакну на видљиво мјесто у учионици.

Можете на плочу записати неколико стереотипних реченица које говоре о значењу ружичасте и плаве боје. На примјер, плава боја симболизује повјерење, оданост, смиреност и интелигенцију и да је то „мушка боја“.

Затим се води расправа на тему „Ко одређује значење боја?“ Том расправом се настоји доћи до закључка да боје немају значење саме по себи него да им значења дају људи.

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

У демонстрацији проблемске ситуације могу се узети различити стереотипни начини размишљања о мушким/женским темама, улогама, занимањима.

ЛИТЕРАТУРА:

О трансформативном дијалошком процесу предлажемо неколико библиографија у литератури Приручника.

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

5.3 БИЋУ ТИ ПРИЈАТЕЉ

**СВРХА
РАДИОНИЦЕ:**

- Охрабрити ученике/-це да подржавају развој здравих вршњачких односа и кохезије у одјељењу.
- Позвати ученике/-це на лични допринос у упознавању и успостављању пријатељстава са различитим појединцима и групама дјече.

Данас ћу вам прочитати једну причу. Главни лик у причи је једна дјевојчица вашег узраста. Могуће је да се неки од вас пронађу са сличним или истим искуствима које је доживјела дјевојчица из приче.

Пажљиво ћете саслушати, а касније ћемо разговарати о њеном искуству.

Прочитати причу коју можете испринтати или попатити презентацијом. Након читања приче подијелити дјечи листове са питањима, дати им одређено вријеме да размисле о питањима и продискутовати о сваком питању.

ПРИЧА

У посљедње вријеме Алма проводи вријеме у кући. Осми је разред. Осим школских обавеза и спорта, других обавеза нема. Мајци је споменула да је пријатељи/ице не позивају у шетњу или неко дружење и да нема пријатеља/ица. На њен приједлог да то сама учини, каже да ће радије сачекати да се они први сјете. Због свега тога је потиштена, а некада плане на укућане или се расплаче око ситница. Мајка је један дан, када се Алма вратила из школе, покушала поново разговарати са њом и позвала је да иду у шетњу, што је Алма нерадо прихватила. Шетале су и разговарале иако Алма није била расположена за разговор. Шетајући, Алма се почела присјећати својих шетњи с пријатељима/ицама и лијепих тренутака проведених с њима. Присјећајући се тако, одједном је предложила мајци да јој помогне да, ипак, организује неко дружење на које ће позвати своје пријатеље/ице, што је мајка и прихватила. Пријатељи/ице су се одазвали на Алмин позив на забаву. На дружењу су сви разговарали о разлозима због којих се Алма тако понашала и схватили су да су се погрешно разумјели, па ће се убудуће потрудити да разговарају о сваком проблему који настане између њих. Алма и њени пријатељи/ице су наставили да се друже.

- Шта мислиш која је највећа тешкоћа са којом се Алма сусреће? Зашто то за њу представља толику тешкоћу?
- Шта мислиш зашто се Алма промијенила током приче?
- Да ли сте некад били љути на пријатеља/цу или вас је можда неугодно изненадило нешто што је ваш/а пријатељ/ица урадио/ла? Шта бисте ви урадили да сте на Алмином мјесту?

- А шта мислите о Алминој одлуци да позове пријатеље/ице на дружење? Да ли постоји нека ситуација у којој оваква одлука не би била добра/лоша?
- Које су то ваше обавезе које вас ограничавају?
- Какве су могле бити посљедице да је Алма донијела друкчију одлуку?
- Шта све можете урадити када се пријатељ/ица наљути на вас како бисте поново успоставили добре односе? А када се ви наљутите на пријатеља/ицу?
- Да ли бисте и коме бисте се обратили за подршку?
- Које проблеме у свом животу бисте хтјели ријешити као што је то урадила Алма?
- Шта ти можеш урадити да неког боље упознаш и понудиш да будеш пријатељ/ица?

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

Како вам је било? Да ли вам се свидјело на часу одјељенске заједнице? Да ли вам је било корисно? Да ли би неко желио с нама подијелити свој лични доживљај овог часа? Да ли бисте, можда нешто промијенили?

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

Час можете обогатити завршити и са активношћу „Огледало“.

Сврха: нагласити љепоту наших различитости, увидјети оно шта је позитивно код других, осјетити и допринијети изградњи социјалне кохезије групе.

Опис: Игра се у пару (с обзиром на карактеристике групе, наставник прилагођава критеријум како би допринио бољем (у)познавању вршњака).

Учесници/-це према распореду сједења добију упутство да се окрену наспрам особе до њих те је нацртају, и обратно, уз напомену да не подижу оловку са папира. На крају цртања могу обојити свој цртеж, треба да се потпишу на свој цртеж. Цртеже по завршетку доносе у галерију на унапријед договорено мјесто/зид гдје се залијепе. (Радове лијепимо један до другог, пазећи да не остају шупљине између. Утисак слике која постаје прелијепа тек када су сви радови заједно представља асоцијацију на ученике/-це као групу.)

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

5.4 С ЕМОЦИЈАМА НА ТИ

**СВРХА
РАДИОНИЦЕ:**

- Отворити простор за размишљање о емоцијама и начинима које користе у зависности од контекста осјећања.
- Охрабрити ученике/-це да именују властите емоције било невербално или вербално, како би имали избор у одабиру понашања.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Папир А4, воштане бојице или фломастери, графикон емоција за сваког ученика у боји

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

Ученицима/-ама се постави питање: „Да ли су икада осјећали више од једне емоције у неком тренутку?“ Појашњава им се да је то нормалан процес и да је добро понекад застати и покушати именовати, да бисмо разумјели како се заиста осјећамо.

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО
30'**

1. корак

Ученицима/-ама се каже да направе круг, који представља графикон по узору на слајд „спектар емоција“ (празан) или неки креативнији, по жељи.

2. корак

Кажемо ученицима/-ама да размисле о различитим осјећањима која тренутачно имају, а затим да за свако осјећање изаберу једну боју. Не постоји права или погрешна боја којом се осјећања могу представити. Добра је било која боја.

3. корак

Кажемо ученицима/-ама да негдје на листу папира направе попис тих осјећања у датој боји тако да направе легенду или кључ за читање издијељеног кружног дијаграма.

4. корак

Представимо испуњени слајд „спектар емоција“. Оставимо довољно времена да ученици/-е допуне оне које су препознали/-е да постоје у подслоју њихових уочених емоција.

5. корак

Кажемо ученицима/-ама да подијеле круг према постоцима или снази сваког осјећања које тренутно имају. Нека осјећања су снажнија од других, тако да ће неки подјељци бити већи од других. Када заврше радове постављају их испред себе како бисте знали колико им треба још времена. Након што заврше могу да направе невербалну галерију укруг, а затим их позовите да покажу и представе свој графикон.

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

- Ко би желио/-ла показати свој графикон осјећања? Шта би рекао/ла о свом графикону?
- Шта си открио/ла о себи док си га цртао/ла или сада када га погледаш? Шта си сазнао/ла о себи?
- Како сте се осјећали током активности? Шта вам се свидјело, а шта не?

- Како бисте ви урадили ову активност (сљедећи пут)?
- Чему нас је ова активност могла научити?

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

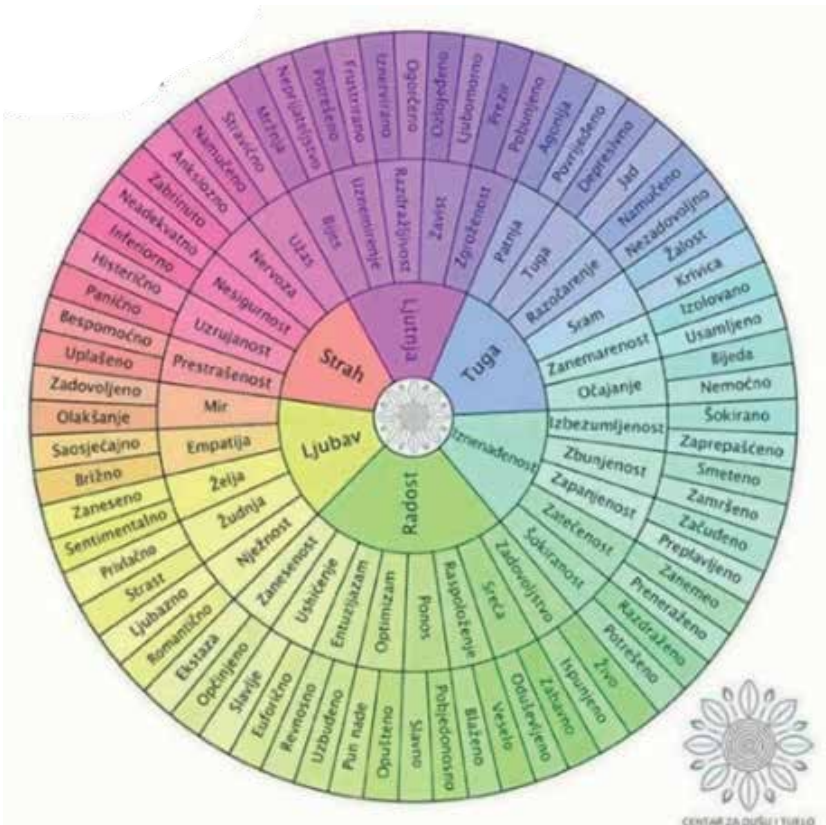
Кажите ученицима/-ама да графикон могу користити током седмице или мјесеца као провјеру, и да ће се вјероватно мијењати и сваки пут изгледати друкчије и да је то сасвим нормалан процес. Графикон им може помоћи да размисле о својим потребама које се налазе у основи угодних или неугодних стања.

За крај позовете ученике/-це да залијепе своје радове на заједничко мјесто у облику разредне галерије.

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

Активност је погодна и у ситуацијама када група није толико спремна на дијелење, а поготово касније када се успостави социјална кохезија групе.

**ПРИЛОГ 2
Графикон осјећања**

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

5.5 САД ЗНАМ КАКО!

**СВРХА
РАДИОНИЦЕ:**

- Поучити ученике о узроцима друштвено прихватљивих и неприхватљивих понашања на основу именованих угодних и неугодних емоција.
- Отворити тему потреба и начина задовољења угодних и неугодних емоција на друштвено прихватљив начин.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Папир, оловка

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

Питамо ученике/-це шта пожелеле урадити када су тужни/е, уплашени/е, нервозни/е, а ипак не ураде. Да ли њихов одговор значи да знају шта значи контрола и самоконтрола? Да ли им начини које одаберу помажу да задовоље потребе?

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО
30'**

Ученике/-це дијелимо у групе (можете искористити различите картице, бројеве, бомбоне и сличан критеријум). Први задатак група је да заврше причу по слободном избору, а коју ће чути у наставку (тј. како би они ријешили описану ситуацију).

ПРИЧА:

„Након што је Самри позлило у јутарњим сатима, већ трећи пут прошле седмице, позвани су родитељи. Разредница саопштава да је јако забринута, да примијети Самрино блиједо лице и као да је омршавјела. Пита родитеље да ли се нешто догађа, надајући се да није ништа озбиљно. Родитељи кажу да је Самри јако важан изглед, као и њеним вршњацима, то знају поуздано, јер је и прошле године долазила кући уз коментаре како Асја сјајно изгледа, а која зна другима добацити коментар када се удебљају. У последње вријеме зна прескакати оброке и вјерују да је томе разлог мучнина, али и да су јој налази уредни, због чега нису ништа значајно предузимали.“

Подсјетник: Задатак је наставити и завршити афирмативно причу у неколико реченица.

У наставку, након што су завршили причу, свакој групи дајемо питања и попис потреба. Њихов задатак је да продискутују на задата питања, а затим препознају потребу која се налази у основи понашања ликова из приче.

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

- Шта мислиш која је највећа потешкоћа са којом се Самра сусреће?
- Зашто то за њу представља толику потешкоћу?
- Шта мислите, зашто су се Самра и Асја почеле дружити и постале веома добре пријатељице?
- Да ли сте у свом животу до сада видјели, осјетили или искусили нешто попут овога?
- Да ли се ваш/а пријатељ/ица некада наљутио/ла на вас? Зашто? Како сте се тада осјећали? Шта сте урадили?

- А да ли сте ви некада били увријеђени? Зашто? Шта вас је увриједило?
- Зашто мислите да је била добра/лоша одлука укључити наставницу/разредницу?
- Која друга рјешења су могућа?
- Шта све можете урадити када вас нешто увриједи?
- На који начин ви можете показати неко своје незадовољство без вријеђања других?
- Какву врсту помоћи сте спремни тражити?
- На који начин ви можете помоћи другима ако видите да неко трпи неке ријечи или непримјерене поступке?

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

На крају дијелимо утиске. Да ли им је од користи размишљање о начинима рјешавања изазова уз помоћ пописа потреба? Да ли сва људска понашања можемо разумјети на овакав начин? Шта вам је изазов? Како то заједно можемо ријешити? Ко може бити од помоћи?

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

Нема погрешних допуна приче, једино правило је да приче буду афирмативне.

Наставник/-ца не говори како би изгледао крај приче да не би утицао на креативност ученика.

Попис потреба можете додатно са ученицима/-ама истражити и допунити. Оне су неутралне и чињеничне, својствене свим људима и нису синоними за емоције, вриједности и сл. Истраживање и ових разлика може допринијети социоемоционалним компетенцијама ученика и могу бити интересантне варијације на тему.

ПРИЛОГ 2 ПОТРЕБЕ

интегритетом	редом	заштитом
аутономијом	одмором	љепотом
сазнавањем	аутентичношћу	инспирацијом
миром	слободом избора	складом
креативношћу	развојем	љубављу
разноврсношћу	смислом	блискошћу
игром	спонтаношћу	размјеном
учествовањем	изражавањем	јасноћом
уживањем	додиром	слављењем
разумијевањем	поштовањем	топлином
одговорношћу	прихватањем	захвалношћу
узајамношћу	повјерењем	искреношћу
подстицањем	избором	блискошћу
разумијевањем	кретањем	захвалношћу
искреношћу	сигурношћу	топлином
љубављу	заштитом	захвалношћу
водом	храном	здрављем

СВРХА
РАДИОНИЦЕ:

- Помоћи ученицима/-ама да именују вриједност пријатељства, али и потребу за припадањем.

Охрабрити ученике/-це да разговарају о

- ситуацијама које им представљају изазов.

Позвати ученике/-це да предложи начине унапређења сарадње између наставника/-ца и ученика/-ца.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Радни листови, оловке или бојице

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:** **45'**

УВОДНИ ДИО: Ученике/-це питамо: „Шта је то пријатељство?“ У наставку одговора постављамо потпитања:

10'

Да ли ви имате особу која вам је јако драга? Ко вам помаже кад се осјећате лоше?

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО**
30'

Ученици/-е се подијеле у групе (три до четири ученика по групи) коришћењем критеријума које даје добровољац у разреду, а затим им прочитамо причу о дјечаку Емиру. Задатак група је да афирмативно заврши причу по слободном избору.

ПРИЧА

„У посљедње вријеме Емир је знатно попустио у школи. Доскора одличан ученик, сада се на крају шестог разреда бори за позитивне оцјене, а и владање му је слабије. На часу дјелује као да би радије спавао, а послѣје неколико јединица каже да му оцјене више нису битне. Када је разредник позвао родитеље, рекли су да не знају шта урадити, покушали су и са одузимањем мобилног телефона и игрица, поправио би се закратко, али се брзо враћао овим понашањима. Често га ухвате са свјетлом мобилног телефона након поноћи. Најмирнији је када гледа неки хорор филм или игра онлајн игрицу. Емир каже да је немогуће да у дневнику стоје све петице за неколико дана, колико је и остало до краја школске године.“

I ГРУПА – дескриптивна фаза:

1. Шта мислиш која је највећа тешкоћа са којом се Емир сусреће?
2. Зашто мислиш да се Емир промијенио током приче?

II ГРУПА – фаза индивидуалног испитивања:

1. Шта бисте ви урадили да сте на Емировом мјесту?
2. Како би неко у вашој породици могао да реагује на то?

III ГРУПА – фаза критичког разумијевања:

1. Зашто мислите да је Емирова одлука коректна?
2. Која друга рјешења су могућа?

IV ГРУПА – фаза рефлексije/трансформације:

1. Које проблеме у свом животу бисте хтјели ријешити као што је урадио Емир?
2. Какву врсту помоћи сте спремни да тражите као што је Емир то урадио?

ЗАВРШНИ ДИО: 5'

У завршном дијелу дајемо приједлоге шта могу урадити по питању распореда дневних активности, коме се обратити за помоћ, ко им може помоћи у организацији слободног времена, да ли се могу укључити у неке ваннаставне активности, које су то и сл.

ДОДАТНЕ ИДЕЈЕ:

Активност можете организовати на начин да уз помоћ шеме Кава модела ученици/-це унутар група разврстају сљедеће изазове и ресурсе подршке:

1. Неквалитетно слободно вријеме, лоша организација, немотивисаност, нарушен систем вриједности, нереална очекивања познаника/-ца (родитеља, наставника/-ца), крај школске године, усамљеност и сл.
2. Мобилни телефони, игрице, „није модерно бити штребер/-ка“, борба за право пријатељство, положај у друштву, потреба за уважавањем, да буду примијећени, пажња родитеља и наставника/-ца, изолованост од друштва јер нема пажње.
3. Направити распоред дневних активности, подршка вршњака/-иња, разумијевање одраслих, помоћ код учења.

У разврставању изазова и ресурса руководе се значењем симбола кроз питања:

- Шта су препреке (камење)?
- Шта је теби лично важно (дрво)?
- Који су твоји лични кораци за постизање успјеха и поправљања штете (рибице)?
- Ко су особе на које можеш рачунати ако имаш неку сличну ситуацију/изазов (ријечно корито)?

На крају активности представници/-це група представљају свој модел, а остали/-е ученици/-е га допуњавају. Води се дискусија о сличностима и разликама модела представљених група. Свака група износи минимално један закључак о спознајама након презентације група.

Материјали за рад: оловке, листови А3 формата за минимално четири групе, симболи уз питања представљени на плочи, илустрацију празног Кава модела ученици израђују самостално.

СВРХА
РАДИОНИЦЕ:

- Поучити ученике о називима вриједности како би самостално именовали властите.
- Оспособити ученике да повуку паралелу између стварног живота и живота на друштвеним мрежама уз помоћ назива вриједности које су им оријентир у животу.
- Подстаћи ученике да критички промишљају о ономе што им се нуди путем друштвених мрежа.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Бијела креда и креда у боји, стикери/папирићи

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

Разговарамо о узорима – Ко су твоји узори? Како си их изабрао/ла?

Да ли су то познате или непознате особе?

Да ли су то особе из окружења или са друштвених мрежа? Ако су са друштвених мрежа, који критеријум испуњавају (на примјер: да ли је то број лајкова које имају)?

Које су особине (ако их можеш спознати) које код њих уочаваш? Да ли је пресудан њихов изглед? Да ли желиш изгледати или говорити као те особе?

Шта је то што је вама битно код другара из разреда, да ли особине или изглед?

Које су особине по вама добре, а које лоше?

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО
30'**

Које су особине по вама добре, а које лоше?

- 1. Дио:** Ученицима/-ама нацртамо карикатуру човјека на половини плоче. Зове се: „Мој узор с интернета“. Ученицима дајемо стикере на које уписују називе особина које тај узор има, а затим их позовемо да залијепе стикере (можете прилагодити и да напишу кредом). Карикатуру допуњавамо називима који се односе на главу, труп и тијело. Отварамо дискусију уз помоћ питања: Да ли познају такву особу у стварном животу, да ли се она налази у породици, школи или негдје друго?
- 2. Дио:** Ученицима представљамо називе универзалних људских вриједности (на примјер: искреност, поштење, правда, емпатија, храброст, љубав, друштвена правда, ауторитет, слобода...), а затим на другој половини плоче цртамо нову карикатуру човјека. Зове се: „Мој узор“. Од ученика/-ца тражимо да на стикере/папириће напишу вриједности које су њима важне, а које би требало да има њихов узор. Отварамо дискусију уз помоћ питања: Да ли познају такву особу у стварном животу, да ли се она налази у породици, школи или негдје друго?

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

Руководите се питањима из описа припреме, а оријентир су вам питања о стварним ресурсима који се налазе у окружењу ученика/-ца и подсјећајте их питањима о тим особама.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

На крају активности упоређују сличности и разлике у представљеним карикатурама, а кључне закључке истакните у сумирању дискусије.

Истаћи колико је битно да према свему имамо критички став и да знамо направити процјену шта је то истинска вриједност а шта не.

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

Подстакнути ученике да код куће разговарају о вриједностима које су њима важне као и да истраже додатне које су важне укућанима.

ПРИЛОГ
ВРИЈЕДНОСТИ

АМБИЦИОЗНОСТ	ОЧУВАЊЕ ПРИРОДЕ
АУТОРИТЕТ	ОДАНОСТ
АУТЕНТИЧНОСТ	ОДГОВОРНОСТ
АВАНТУРА	ПОРОДИЦА ПОШТЕЊЕ
БРИГА О ДРУГИМА	ПОШТОВАЊЕ
ДРУШТВЕНА ПРАВДА	ПРЕДАНОСТ
ЕМПАТИЈА ХРАБРОСТ	ПРИЈАТЕЉСТВО
ХУМОР	ПРИВАТНИ ЖИВОТ
ИСКРЕНОСТ	РАЗЛИЧИТОСТ
ИНТЕГРИТЕТ	САМОДИСЦИПЛИНА
ЛИДЕРСТВО	САМОПОШТОВАЊЕ
ЉЕПОТА	СЛОБОДА
ЉУБАВ	СОЛИДАРНОСТ
МИР МУДРОСТ	СРЕЋА
ОБРАЗОВАЊЕ	ЗДРАВЉЕ
	ЗНАЊЕ
	ЗНАТИЖЕЉА

СВРХА
РАДИОНИЦЕ:

- Помоћи ученицима/-ама да именују особе од повјерења којима се обраћају када имају проблем.
- Оснажити ученике/-це на дијелење изазова уз помоћ назива емоција.
- Са ученицима/-ама израдити разредну галерију на тему „**Социјална мрежа подршке – блиски људи**“

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Папир А4 формат, оловке и бојице.

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

Након поздрава, објашњавамо да ћемо на основу асоцијација представљати неке важне елементе из живота сваког човјека. Скицирамо језеро на табли.

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО
30'**

Према задатим питањима ученици/-е индивидуално исцртавају задатак, један по један елемент. Символи којима ће представити властиту илустрацију представљају опис у наставку.

КАМЕЊЕ: ситуације/изазови/проблеми који те муче (одабрати по слободном избору изазове из приватног или школског окружења укључујући интернет и друштвене мреже).

ДРВО: Шта те усређује?

РИБИЦЕ: Твоје врлине, у чему си добар/добра?

РИЈЕЧНО КОРИТО: Ко ме се обрађаш када си посебно срећан/срећна или тужан/тужна?

Ученици/-е представљају радове, а затим разговарамо о важности блиских људи у нашем животу, са нагласком на добронамјерне, пријатељске односе. Потом групе дијелимо на основу ситуација које су представљали у индивидуалном задатку (на примјер, група: изазови из школе, изазови са друштвених мрежа, изазови свакодневног функционисања). На плочи напишемо називе три категорије:

1. особа из породице у коју имам повјерења,
2. особа из школе у коју имам повјерења,
3. особа из мог окружења.

Задатак група је да продискутују и одаберу којој категорији блиских људи би се обратили када имају изазов/ситуацију/проблем описану индивидуалном задатку који су представили цртежом? Након што одаберу категорију, одговарају на питања:

1. Шта вам се свиђа код особе коју сте одабрали?
2. Које особине има особа коју су одабрали?
3. Како одабрана особа иначе реагује?
4. На које начине овој особи можете (при)јавити да имате проблем?
5. Шта бисте вољели да та особа уради у вези са вашом пријавом?

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

Како им се свидјела активност?

Шта осјећају сада када виде свој цртеж? Да ли се тај осјећај разликује од оног који су имали када су завршили цртеж?

Шта су закључили, какве су особе у које они имају повјерења у случају рјешавања изазова/ситуација/проблема?

Да ли би додали још категорија? Зашто? Које су то?

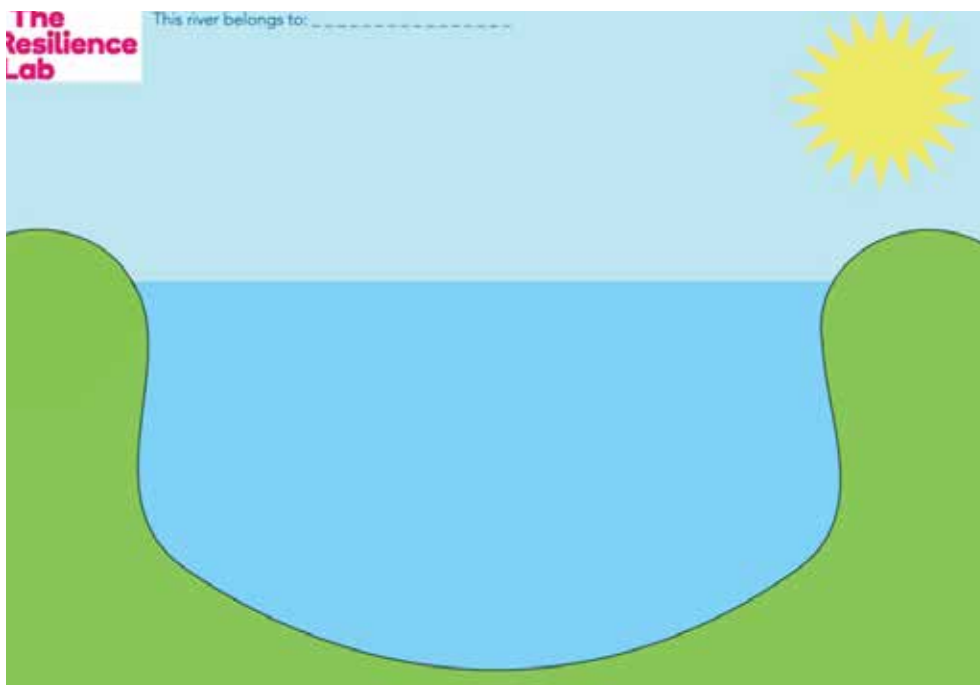
Упознати их с тим да се за индивидуалан разговор или разговор у малим групама на ову тему могу обратити стручној служби у школи.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

Са ученицима креирамо разредну галерију на одабраном зиду учионице. У невербалној посјети галерији, сваки цртеж пратимо погледом, а затим, за крај, уз помоћ једне ријечи казујемо како се осјећамо.

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

Питања и вођење активности потребно је прилагодити узрасту ученика/-ца.

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

5.9. ЗА МОЈЕ МЕНТАЛНО ЗДРАВЉЕ

**СВРХА
РАДИОНИЦЕ:**

- Помоћи ученицима/-ама да артикулишу властито разумијевање заштите менталног здравља.
- Развити заједничку стратегију превенције и реаговања у заштити менталног здравља.
- Предлагање разредних акција у контексту теме „Заштита менталног здравља“ и укључивање стручњака

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Папир А4 формат, оловке и бојице, селотејп трака, маказе

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

Када чујете ријечи „ментално здравље“ које асоцијације и слике вам падају на памет? Запишите све ријечи на које помислите и нацртајте слике које повезујете са менталним здрављем. Какве конотације имају ове ријечи? Да ли су позитивне, негативне или неутралне?

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО
30'**

Ученике/-це дијелимо у групе (од четири до пет ученика/-ца по групи) и дајемо им упутства.

Ваш задатак је да у наредних 10 минута урадите сљедеће:

1. корак: У групи продискутујте о изазовима (проблемима, недоумицама) које имате у вези са менталним здрављем и одаберите један који је заједнички свима у групи.

2. корак: Сада договорите начин којим бисте ви ријешили договорени изазов (у приједлог можете укључити и особе које не раде у школи).

3. корак: Договорите се како ћете одглумити проблем и рјешење проблема у трајању од максимално 10 минута (можете имати наратора, можете се костимирати, написати улоге на папириће, договорити којим редослиједом излазите на позорницу).

Након што су групе завршиле, излазе на позорницу и представљају сцене. Свака група се награди пљеском.

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

Питамо ученике/-це:

- Како се осјећате?
- Шта вам је било корисно? Шта сте закључили?
- Како можемо унаприједити мјере превенције и начине реаговања на проблеме са којима се суочавамо?
- Да ли нам је неко или нешто потребно?
- Да ли желе поновити активност на „нове изазове“?

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

Са ученицима/-ама договарамо наредне кораке у вези са разредним акцијама на тему „Заштита менталног здравља“.

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

Питања и вођење активности треба прилагодити узрасту ученика.

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

5.10 КАД ЗАДИРКИВАЊЕ ПОСТАНЕ НЕШТО ВИШЕ

**СВРХА
РАДИОНИЦЕ:**

- Разговарати са ученицима/-ама о разликама између пријатељског задиркивања и сукоба који потенцијално води насиљу.
- Помоћи ученицима/-ама да увиде зашто се одређени сукоб може продубити (ескалирати), као и који су то покретачи ескалације сукоба.
- Увјежбати сагледавање проблема из перспективе друге особе.
- Заједно са ученицима предложити различита рјешења на конкретне разредне ситуације, израдити разредни договор о задиркивању.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Текст приче „Невоље са задиркивањем“ Папир А4 формат, оловке и бојице

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

Када чујете ријеч „задиркивање“, које асоцијације вам падају на памет? Запишите све ријечи на које помислите и нацртајте слике које повезујете са задиркивањем. Каква све осјећања везујете са овим ријечима и сликама?

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО
30'**

Пред цијелим разредом се прочита текст приче „Невоља са задиркивањем“. Замолите два добровољца да изведу скеч са овим текстом.

Текст скеча о сукобу:

Након школе друштво се договорило да остане на школском игралишту и да играју фудбал. Један ученик је остао нешто дуже на часу, па долази пред сам почетак утакмице.

Ученик 1: Хеј пожуре, ти штреберу, ево има код нас мјеста у екипи.

Ученик 2 (прави се да га не чује и презува патике...)

Ученик 1: Хало, штреберу (смије се), пожуре мало и ајде на крило.

Ученик 2: Играћу у другом тиму.

Ученик 1: Зезаш? Па сачувао сам ти мјесто у тиму, знао сам да ћеш штреберски каснити.

Ученик 2: Ма не желим играти у твојом тиму. Ти си једна будала.

Ученик 1: И сад сам ја будала. Ма нема везе, и тако има и бољих играча од тебе...

Ученицима/-ама у групама дајте задатак да продискутују о сљедећим питањима:

- Шта мислите, како се сад осјећа свака од ове двије особе?
- Зашто мислите да је ученик 2 љут, а зашто је ученик 1 љут?
- Мислите ли да је ученик 1 знао да ученик 2 не воли да га називају штребером?

- По чему видите да је задиркивање прерасло у сукоб?

Након што су групе завршиле, свака група износи своје мишљење пред остатком разреда. Дискусија се проширује.

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

- Сада када боље разумијете како се ученик 1 осјећао, реците шта је то што би ученик 1 желио рећи ученику 2? (Неке од могућности су: „Жао ми је“, „Нисам схватио како се осјећаш“, „Нисам те желио повриједити“, „Више те нећу звати...“ итд.)
- Онда питајте: „Шта је то што би ученик 2 желио рећи ученику 1?“ („Жао ми је што ти прије нисам рекао да ми смета што ме тако зовеш“, „Није требало да те назовем будалом, нисам то стварно мислио“ итд.)

**ЗАВРШНИ
ДИО:**

5'

Кратко продискутовати са ученицима о томе да ли је икада у реду икога задиркивати.

Ученици/-це ће вјероватно рећи како могу препознати када се неко само добродушно шали, а када то није случај. Међутим, као што ова активност и показује, понекад је то тешко разликовати.

Са ученицима/-ама видјети шта би се могло учинити како би били сигурнији да њихове шале неће никога повриједити.

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

Предложити да се изради разредни договор о задиркивању.

Питања и вођење активности треба прилагодити узрасту ученика.

**НАЗИВ
РАДИОНИЦЕ:**

5.1 ПРЕВЕНЦИЈА НАСИЉА

**СВРХА
РАДИОНИЦЕ:**

- Препознати разлике у насилничком понашању дјечака и дјевојчица.
- Разумјети гдје је граница између шале и насиља.

**МАТЕРИЈАЛИ
И ПРИБОР ЗА
РЕАЛИЗАЦИЈУ
РАДИОНИЦЕ:**

Четири велика бијела папира (хамер папир), фломастери или бојице

**ТРАЈАЊЕ
РАДИОНИЦЕ:**

45'

**УВОДНИ ДИО:
10'**

Подијелити ученике/-це у групе према полу и објаснити им да ће на данашњој радионици разговарати о облицима насиља који су карактеристични за дјевојчице, односно за дјечаке.

Упознајте их са тим да су истраживања показала да су дјевојчице склоније вербалном насиљу, психичком и социјалном, док дјечаци чешће користе физичко и сексуално насиље.

Питајте их шта они мисле о томе. Да ли је то и у њиховој школи или одјељењу тако?

**ТОК ЧАСА /
СРЕДИШЊИ
ДИО
30'**

Задатак за групу коју чине дјевојчице је да на великом папиру напишу насилне ствари које углавном чине жене. Задатак за дјечаке је да на великом папиру напишу насилне ствари које углавном чине мушкарци.

Помозите и једној и другој групи да напише што више ствари. Дајте им јасније смјернице о томе да је вербално насиље називање погрдним именима, ругање, омаловажавање...; социјално насиље је оговарање, избегавање, игнорисање, ширење лажи и гласина о некоме...; психичко насиље је застрашивање, пријетећи погледи, уцјењивање, ухођење, исмијавање... Реците им да је физичко насиље ударање, гурање, отимање и уништавање ствари...; те сексуално насиље које подразумијева различите нивое физичког контакта (додиривање, миловање, загрљаји, присиљавање на сексуални однос) који за једну од страна нису пожељни или нису адекватни за одређени узраст.

Након десет минута излистајте заједно оно што су групе написале на папирима. Продискутујте са њима водећи се питањима за дискусију која су испод написана.

Након тога, у истим групама, мушкој и женској, ученици/-е на новом папиру треба да напишу шта им најчешће смета у комуникацији са другима. Нека на папиру напишу: **Ово је мој слободни простор и у комуникацији ми не прија.**

Након десет минута рада представник дјечака и представница дјевојчица треба да представе своје пописе. Заједно анализирајте, водећи се питањима за дискусију која су наведена испод.

**ВОДИЧ /
ПИТАЊА ЗА
ДИСКУСИЈУ:**

- Питајте ученике/-це шта мисле зашто дјевојчице врше насиље на један а дјечаци на други начин. Попричајте о различитим родним улогама и разликама. Које су то улоге и разлике (дјечаци су јачи и њихова традиционална улога је да штите, да буду ратници и да се боре...; дјевојчице су слабије, емотивније па им је лакше да емоције користе за повређивање)?
- Подсјетите ученике/-це и да се традиционалне улоге мушкараца и жена мијењају, да више нема потребе да мушкарци иду у лов, да се боре и туку, јер је цивилизација унапредовала...; а исто тако да искључивање, оговарање и ширење разних предрасуда није прихватљиво и да су људима права и слободе гарантоване законима и уставом.
- Има ли разлике у ономе што не воле дјевојчице у комуникацији од онога што не воле дјечаци? Шта је заједничко? Шта се посебно издваја и зашто? Ако је потребно, допуните пописе.

**ЗАВРШНИ
ДИО:
5'**

На крају нека сваки/-а ученик/-ца на папирићу у боји напише неку лијепу поруку и поклони је другом/ другој ученику/-ци по избору.

**ДОДАТНЕ
ИДЕЈЕ:**

Подстакните их да размишљају о личном простору који свако од нас има и колико смо сви осјетљиви на упаде у тај простор.

ПРИЛОГ

Структура фокус групе за рад са младима

Фокус групе су добар метод за рад са популацијом младих, током којег можемо испитати знање о одређеној теми, као и ставове, укључујући предрасуде и стереотипе. Фокус група има и едукативни елемент, те је потребно да водитељи/-ке добро познају тему која се кандидује за фокус групу.

Пред вама је структура фокус групе за адолесценте/-киње старијег основношколског и средњошколског узраста о темама менталног здравља, постојања штетних друштвених норми, родне равноправности и насиља.

Питања која су дата на ове теме су примјери и циљ им је стицање увида у ставове, важност и начин провођења едукација.

Исте теме могу се кроз фокус групе обрађивати више пута са различитим циљем, по принципу концентричног ширења теме. На примјер, у првој фокус групи којој је тема насиље испитујете знања и ставове и добијете увид да млади не знају довољно о начинима пријаве насиља, врстама помоћи, којим се службама обраћају и томе слично. Сљедећу фокус групу на тему насиља можете радити с циљем едуковања младих о томе коме и како се обраћају за помоћ и слично.

СТРУКТУРА ФОКУС ГРУПЕ

Корак 1 (2 мин.): Представљање водитеља/-ке

Водитељи/-ке фокус групе представљају се учесницима/-ама.

Корак 2 (3 мин.): Теме и циљ фокус групе

Водитељи/-ке представљају тему и циљ радионице (концизно и кратко) Примјер: Данас ћемо разговарати са вама о теми менталног здравља. Циљ је да стекнемо увид у ваше ставове и мишљења о тим темама и да уважимо мишљења младих о томе да ли су и колико едукације на ове теме важне за ваш будући живот и односе.

Корак 3 (5 мин.): Представљање учесника/-ца

Корак 4 (20 мин.): Рад у малим група

Учесници/-е се распоређују у четири мале групе од по три учесника/-це. Свака група добија лист папира (Прилог – питања) са питањима за одређену тему коју им водитељ/-ка додијели.

Приједлог питања по темама:

Тема 1. Ментално здравље

Питања:

- Шта вам прво падне на памет када чујете „ментално здравље“? Шта је за вас ментално здравље?
- Са којим проблемима менталног здравља се сусрећу млади у вашем окружењу?

- Како знања о менталном здрављу могу помоћи младима у животу и односима са људима?
- Од кога и на који начин учите (сазнајете) о менталном здрављу? Да ли вам је то довољно? На које начине би млади вољели да добијају знања о менталном здрављу? Од кога? Колико често?

Тема 2. Штетне друштвене норме

Питања:

- Шта вам прво падне на памет када чујете израз „друштвена правила (норме)“? Која друштвена очекивања у друштву постоје, а која сматрате погрешним, бесмисленим, штетним?
- Са којим проблемима друштвених норми (правила, очекивања) се сусрећу млади у вашем окружењу?
- Како знања о штетним друштвеним нормама (правилима, очекивањима) могу помоћи младима у животу и односима са људима?
- Од кога и на који начин учите (сазнајете) о друштвеним нормама? Да ли вам је то довољно? На које начине би млади вољели да добијају знања о штетним друштвеним нормама? Од кога? Колико често?

Тема 3. Родна равноправност

Питања:

- Шта вам прво падне на памет када чујете „родна равноправност“? Шта је за вас родна равноправност?
- Са којим проблемима родне равноправности се сусрећу млади у вашем окружењу?
- Како знања о родној равноправности могу помоћи младима у животу и односима са људима?
- Од кога и на који начин учите (сазнајете) о родној равноправности? Да ли вам је то довољно? На које начине би млади вољели да добијају знања о родној равноправности? Од кога? Колико често?

Тема 4. Насиље

Питања:

- Шта вам прво падне на памет када чујете ријеч „насиље“? Шта је за вас насиље?
- Са којим проблемима насиља се сусрећу млади у вашем окружењу?
- Како знања о насиљу могу помоћи младима у животу и односима са људима?

- Од кога и на који начин учите (сазнајете) о превенцији и заштити од насиља? Да ли вам је то довољно? На које начине би млади вољели да добијају знања о родној равноправности? Од кога? Колико често?

Корак 5 (25 мин.): Изношење запажања група и заједнички дискурс

Представници/-е малих група износе одговоре на питања из претходног корака. Током излагања сваке теме, водитељ/-ка записује запажања и сумира их, а затим отвара заједничку дискусију питањем: „Да ли се слажете, да ли је потребно још нешто додати?“. Сваки/-а учесник/-ца има прилику да изнесе свој лични став.

Водитељи/-ке пажљиво слушају, прате расправу и записују сва важна запажања.

Након дискурса водитељ/-ка пита све учеснике да на скали од 1 до 10 (1 најмање, 10 највише) процијене колико је за младе важно да имају знања о темама менталног здравља, родне равноправности, насиља и друштвених норми.

Корак 6 (5 мин.): Импресије учесника/-ца

Водитељ/-ка на крају пита учеснике/-це о њиховим импресијама (како им се свидео начин рада, избор тема, о којим темама би вољели да причају). Водитељ/-ка може да замоли учеснике/-це да, без потписивања на папир, изразе своје импресије и напишу теме о којима би вољели да причају у будућности.

Захваљује учесницима/-ама и поздравља се са њима.

НАПОМЕНА ВОДИТЕЉИМА/-КАМА

Након представљања теме и циља фокус групе, водитељ/-ка треба да стекне увид да ли учесници/-е исправно разумију појмове менталног здравља, родне равноправности, насиља и друштвених норми. У случају да се уоче извјесна неразумијевања, водитељ/-ка може учесницима да пружи кратко појашњење у сврху разумијевања.

Ментално здравље: Сваки човјек има своје физичко и психичко здравље. Када нас нешто боли или се повриједимо, знамо да је наше физичко здравље нарушено. Ментално здравље се односи на психолошки живот човјека, а психолошки живот обухвата наша осјећања, односе са другим људима, понашања, способности, наше особине. То је наше ментално здравље.

Друштвене норме су ставови, правила или очекивања о томе шта други људи треба да раде, како да се понашају и поступају, шта је добро, а шта лоше, шта је прихватљиво, а шта неприхватљиво за једно друштво или заједницу. Друштвене норме могу бити писане (нпр. законске норме) или неписане (обичајне). На примјер, Закон о основном васпитању и образовању Републике Српске прописује да је за дјецу основно школовање обавезно и родитељи који не шаљу или не омогуће дјецу да иду у школу могу бити кажњени. Обичајне норме често су везане за морал, културу или бонтон. На примјер, правило је да млађа особа у јавном превозу уступи мјесто старијој особи. Осим законских, обичајних и моралних норми, постоје и вјерске норме.

Родна равноправност подразумијева постојање једнаких могућности, права и слобода за мушкарце и жене у друштву. Пол се стиче рођењем, а род се односи на разлике између мушкараца и жена које су у вези са друштвеним очекивањима. На примјер, нека негативна друштвена очекивања су: женама није мјесто у полицији, мушкарци нису осјећајни и слично.

Насиље подразумијева намјеру да се повриједи или нанесе штета другој особи или особама. Насиље може бити физичко (нпр. ударање, гурање, штипање или nanoшење повреда предметима, оруђем или оружјем), вербално (увредљивим или застрашујућим ријечима како би се повриједила осјећања другог), сексуално насиље (непримјерени додири интимних дијелова тијела, нежељено грљење, љубљење, приморавање на сексуалне односе, приморавање да се гледа порнографски садржај и сл.). Различите врсте насиља могу да се дешавају у породици, међу вршњацима, на интернету итд.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бјелопољак Ш. (2023). **Питамо вас шта желите знати о...** Бањалука: ЦСК Принт
2. Брошура **Цивилна храброст**, аутор Christian M. Weidkuhn, Malans
3. Група аутора (2016). **Превенција родно заснованог насиља у школама** – приручник за наставно и стручно особље основних и средњих школа. Бањалука: Ин фондација
4. Група аутора (2020). **FESTINA LENTE, Збирка радионица за групни рад са дјецом и младима у васпитно-образовном систему.** Бањалука: Друштво психолога Републике Српске
5. Ковач Церовић, Т., Росандић, Р., Попадић, Д. (1996). **Учионица добре воље.** Увод. Београд: Група мост, Уницеф.
6. Кркељић, Љ., Слобиг, Ј. (2001). **Креативно рјешавање конфликта у учионици.** Подгорица: Министарство просвјете и науке. УНИЦЕФ.

Захваљујемо на доприносу основним и средњим школама:

ЈУ ОШ „Милош Дујић“, Челинац

ЈУ Технолошка школа, Бања Лука

ЈУ ОШ „Иво Андрић“, Бања Лука

ЈУ ОШ „Петар Петровић Његош“, Буснови

ЈУ Политехничка школа, Бања Лука

ЈУ Медицинска школа, Приједор

ЈУ Гимназија, Прњавор

Ако желите више информисати о дјечијим правима и начинима заштите менталног здравља:

Погледајте наше материјале на <https://dprs.rs.ba/projekti/djecija-prava/>

Ученике увијек упутите да траже информације од одрасле особе од повјерења, прије свега то могу бити родитељи, стручни сарадници, наставници – стварајте атмосферу да је школа мјесто гдје могу сазнати више о својим правима и одговорностима.

Подстичите их да контактирају Плави телефон – савјетодавну линију за дјецу, на 080 05 03 05, ако имају проблеме о којима желе разговарати, али Плави телефон може бити и извор додатног сазнања и подшке и за стручњаке који тренутно не знају на који начин да изађу на крај са неким проблемом у вези са дјецом.

Савјетници Плавог телефона су ту да саслушају особу која се обрати, да јој пружи подршку и да кроз разговор заједно са њом покушају да осмисле рјешење које би било најадекватније за одређену ситуацију или проблем. Савјетник никада неће критиковати или осуђивати особу или умањивати њен проблем. Сматра да је сваки проблем важан и да не постоје велики или мали проблем. Важно му је да се особа осјећа сигурно и слободно да у току разговора са њим/њом подијели оно што је мучи.

Услуга је анонимна и бесплатна за све позиве мобилне и фиксне телефоније у Босни и Херцеговини, а грађани могу да се обрате путем бесплатног броја телефона 080 05 03 05 или да пишу путем чета који се налази на сајту www.plavitelefon.ba. Линија је тренутно доступна сваким радним даном од 9 до 22 часа.

ИМАШ ПРОБЛЕМ?

080 050 305 | www.plavitelefon.ba

